

Весна Кипа

Татјана Нововић

ИСТРАЖУЈЕМ СВОЈУ ОКОЛИНУ

ПРИРОДА И ДРУШТВО ЗА ДРУГИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

Завод за уџбенике и наставна средства
ПОДГОРИЦА, 2019.

Весна Кипа   др Татјана Нововић

ИСТРАЖУЈЕМ СВОЈУ ОКОЛИНУ

Природа и друштво за други разред основне школе
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

<i>Издавач</i>	Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица
<i>За издавача</i>	Павле Горановић, директор
<i>Главни уредник</i>	Радуле Нововић
<i>Одговорни уредник</i>	Лазо Лековић
<i>Уредница издања</i>	Снежана Мартиновић
<i>Рецензенти</i>	др Жељко Јаћимовић др Данка Цаковић Ранка Божовић Рада Мујовић Петар Шпадијер
<i>Дизајн корице</i>	Иван Живковић
<i>Илустрације</i>	Озрен Миждало
<i>Фотографије</i>	архив Завода за уџбенике и наставна средства – Подгорица
<i>Лектура</i>	Драган Батрићевић
<i>Техничка припрема</i>	Звездана Влаховић
<i>Техничка уредница</i>	Дајана Вукчевић

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
ISBN 978-86-303-2272-3
COBISS.CG-ID 38854928

Национални савјет за образовање, Рјешењем број 16-3740 од 11. 7. 2011. године,
одобрио је овај приручник за употребу у основној школи.

Copyright © Завод за уџбенике и наставна средства – Подгорица, 2019.

САДРЖАЈ

УВОДНЕ ПРЕПОРУКЕ.....	4	СТИЖЕ ЗИМА	
РАСТЕМО		ПАО ЈЕ СНИЈЕГ.....	50
ПОНОВО У ШКОЛИ.....	8	ВОДА И ЛЕД.....	52
КАД ПОРАСТЕМ, БИЋУ.....	10	КАЛЕНДАР.....	54
МОЈА ПОРОДИЦА.....	12	БАКИ ЈЕ РОЂЕНДАН.....	56
СВЕ СМО СТАРИЈИ.....	14	СЛАВИМО.....	58
КАКО ЈЕ ЖИВЈЕЛА МАМИНА БАБА?..	16		
НАША ШКОЛА		БРИНЕМ О СЕБИ	
У ШКОЛИ.....	19	МОЈЕ ТИЈЕЛО.....	62
ПРИЈАТЕЉИ.....	20	ХРАНА.....	63
		ЖИВИМ ЗДРАВО.....	66
ОБЛАЦИ И ВЈЕТАР		ПРОЉЕЋЕ ЈЕ ТУ	
ВРИЈЕМЕ.....	24	ДРВО СЕ МИЈЕЊА.....	70
СТИГЛА ЈЕ ЈЕСЕН.....	26	СЛИЧНИ, А РАЗЛИЧИТИ.....	72
РЕЦИ МИ СЛИКОМ.....	28	У ПОВРТЊАКУ.....	74
ДАН И НОЋ.....	30	ОДАКЛЕ ДОЛАЗИ ХРАНА?.....	76
		НА ЛИВАДИ.....	78
НА ПУТУ		ЈЕЗЕРО.....	80
САОБРАЋАЈНИ ЗНАЦИ.....	34	МОЈА ОКОЛИНА	
ПУТУЈЕМО.....	36	ОД КУЋЕ ДО ШКОЛЕ.....	84
БУДИМО ОПРЕЗНИ.....	38	ОКОЛИНА СЕ МИЈЕЊА.....	86
НА ИГРАЛИШТУ.....	40	ШТА ГОВОРЕ ТАБЕЛЕ?.....	88
		ЉЕТО.....	90
ШТА МОГУ ДА УРАДИМ			
ОД ЧЕГА СУ СТВАРИ?.....	43		
БРЗО, БРЖЕ.....	46		

УВОДНЕ ПРЕПОРУКЕ

Као и претходне године, уџбенички комплет за природу и друштво за други разред основне школе, *Истражујем своју околину 2*, обухвата уџбеник, радну свеску и приручник за наставнике.

Слиједећи логику континуитета с претходно обрађеним темама у уџбеничком комплету за први разред, затим идеју о интегративном приступу одабраној наставној грађи, као и законитости самог процеса учења и сазнавања, организовале смо тематске цјелине у шира, логично повезана поглавља. И овај приручник урађен је с циљем да наставницима/наставницама пружи подршку при постизању исхода знања задатих предметним програмом и да подучавање учини што функционалнијим.

Приручник је структуриран у девет поглавља изграђених од 35 тема и прати, на исти начин конципиране, уџбеник и радну свеску. Свако поглавље је интегративни склоп одређеног броја логично повезаних тема, у којима се преплићу природњачки, друштвени и технички програмски исходи знања, развијају појмови и концепти. То је, сматрамо, најпримјеренији начин да наставници/наставнице подучавају, наводећи дјецу на посматрање, откривање, промишљање, и повезивање различитих аспеката појмова у цјеловите мреже и концепте. Оваква структура садржаја наставног комплета *Истражујем своју околину 2* има за циљ подршку учењу и организацији знања које ће ученик/ученица изграђивати. Кохерентност у излагању тема и појмова у уџбенику и радној свесци, треба да омогући смислено и ефикасно учење, повећа мотивациони ниво ученика/ученица и допринесе изградњи опште стратегије разумијевања програмских исхода знања.

Приликом конципирања приручника намјера нам је била да наставницима/наставницама, помогнемо у планирању, распоређивању и реализацији програмских исхода знања на што цјелиходнији начин. Поред исхода знања из програма природе и друштва за други разред основне школе, додали смо неколико нових који не имплицирају нове појмове, већ проширују актуелне и доприносе унапређивању неких процесних знања, односно вјештина код ученика/ученица.

Повезивање програмских исхода знања из различитих домена омогућава интегрисање природних, друштвених и техничких садржаја. Уједно, логично прожимање исхода и садржаја јесте полазиште за изучавање различитих предмета кроз даље школовање. Исходи и активности унутар једног поглавља, односно неколико тема, могу представљати интегративне окоснице за повезивање с другим предметима. То је природни пут сагледавања одређених појава и феномена с различитих аспеката ради усвајања појмова и разумијевања непосредног и ширег окружења. Трајно, функционално усвајање појмова могуће је уколико ученици¹ ново искуство наслањају на старо, познато, контекстуално

¹Примијетићете да је текст Приручника већином написан у једном роду. Намјера нам је била да постигнемо једноставност, прецизност и јасноћу. Подразумијева се, дакле, да се све написано односи на оба рода.

У даљем тексту: ученик, ученици; наставник, наставници...

блиско. На тај начин њихова несистематизована, спонтана знања интегришу у смислене, уређене системе појмова. Критеријуми за повезивање треба да буду јасни и прецизни. Научни појмови повезани су хоризонтално и вертикално, и настају на темељу повезивања спонтаних појмова. Имајући у виду природу дјечијег сазнавања, изградње и усвајања појмова, наставници настављају да код ученика развијају, проширују и употпуњавају појмове којима су се бавили у првом разреду: ја (појам о себи), живо/неживо, здравље, заједнице, односи, вријеме, простор, материја.

Послије уводног обраћања ауторки, у приручнику ћете наћи ближе појашњење структуре сваког поглавља, приједлог годишњег плана, као и списак коришћене литературе.

Свако поглавље садржи **уводни дио**, гдје је појашњен концепт поглавља, уз образложење тематских исхода знања и садржаја. Теоријске смјернице служе као подсјетник на неке додатне информације из наставног градива и успостављају јаснију везу између различитих тема. Детаљнија разрада сваке теме дата је кроз низ предложених активности и цјелине Рад с уџбеником и Рад с радном свеском. На почетку сваке теме наведени су **исходи** Програма који ће бити реализовани, као и **кључни појмови**. Слиједете **приједлози активности** којима се могу постићи предвиђени исходи знања, а затим и објашњења за **рад с уџбеником и радном свеском**. Још једном наглашавамо да наставници, у складу с властитом професионалном аутономијом, могу бирати другачије активности за досезање програмом пројектованих исхода. На крају сваке теме наведена су препоручена **наставна помагала**.

Предложене активности могу се реализовати у учионици, у школском простору, у дворишту или ван школског амбијента. Препоручујемо да, у складу с природом предмета, наставници уприличе учење у различитим ситуацијама и контекстима. Пожељно је да о различитим појавама и догађањима у природној и друштвеној средини ученици сазнају кроз непосредно искуство. На тај начин они унапређују примјену различитих сазнајних поступака, тј. уче да посматрају, разврставају, придружују, уређују, истражују, експериментишу, моделују, а такође уочавају да те сазнајне поступке могу примјењивати у различитим ситуацијама, тј. да креирају властита рјешења.

При структурирању неких предложених активности истакли смо могуће начине стимулација дјечјих сложенијих, таксономски виших мисаоних процеса (анализа, синтеза, примјена, креирање) како бисмо их подстакли да слојевитије промишљају, рјешавају проблемске ситуације, критички реагују, креирају властит однос према различитим питањима. Користећи искуства из праксе, наставници могу осмислити и креирати нове и другачије активности које одговарају потребама ученика и реализовању постављених циљева на цјелисходнији начин.

Будући да су теме разноврсне и отворене за занимљиве, животно актуелне активности и садржаје, блиске дјечјем искуству, могуће их је повезивати, умрежавати с активностима у другим предметима и креирати мале интердисциплинарне пројекте. Успостављањем корелација с другим областима остварује се природна веза са свакодневним животом и коначно – отвара пут ка употребљивом знању.

РАСТЕМО

У оквиру првог поглавља (Растемо) објединиле смо шест сродних тема: Поново у школи, Кад порастем, бићу..., Моја породица, Све смо старији, Како је живјела мамина баба.

У овом поглављу циљеви су да ученици: уочавају промјене на себи и код других (расту, мијењају им се зуби...), уочавају разлике у погледу начина и организације живота своје породице данас и у прошлости; истражују и сазнају о животу у прошлости; сагледавају значај и особености понашања у одређеним развојним периодима (дјетињство, младост, зрелост, старост), увиђају и прихватају међусобне сличности, уче да поштују разлике; освјешћују и слободно изражавају властите потребе поштујући права и потребе других; међусобно успостављају односе пријатељства, поштовања, бриге за друге, толеранције, емпатије...

Живот почиње рођењем, а раст и развој одвијају се према одређеним природним законитостима. Разговарамо с ученицима о животу човјека у појединим развојним животним етапама: дјетињству, младости, зрелом добу, старости. Свака развојна етапа има своје особености и посебне могућности. Ученици прате свој раст и развој на основу различитих показатеља: присјете се што су облачили, упоређују садашњи изглед с оним на фотографијама из неких ранијих година, упоређују величину свог отиска стопала сада и прошле године, сазнају како су говорили, ходали, цртали кад су били у вртићу, према сјећањима родитеља... Уочавају да су, поред сличности с другима, они посебни и јединствени по својим могућностима, талентима, жељама, интересовањима. Неко има склоност ка умјетности, неко је вјешт у спортским активностима или у математици или некој другој области. Подстичемо их на толеранцију према различитости, тј. на уважавање међусобних разлика у потребама, интересовањима, жељама.

Разликујемо се по полу, старости, знању, врсти искуства, породичним околностима, мјесту живљења... Разговарамо о различитим занимањима, најприје о онима која су блиска њиховом искуству – чиме се баве њихови родитељи, бака и дједа, познаници... Разговарамо о значају појединих занимања за појединца и друштво. С растом и развојем погледи на свијет и живот се мијењају, па и њихове жеље, потребе, као и интересовања за поједина занимања. Поред очитих и природних међусобних разлика, ученици препознају сличности, заједничка интересовања, као и различитости, уче да усклађују своје потребе с другима, те на тај начин унапређују квалитет заједничког живљења. Притом несметано могу његовати и развијати своју посебност, бирати пријатеље, игре, различите активности, професију у будућности.

Уважавање различитости подразумијева и поштовање породичне културе сваког појединца. У томе им могу помоћи родитељи и други старији чланови њихове уже и шире породице. Од родитеља/старијих могу сазнати више о томе како су живјели, чиме су се бавили, како су учили, које су игре играли и др. Уочавају да се породице разликују по бројности и саставу, начину функционисања, занимањима која обављају старији. Без обзира на различитости у породицама,

заједничка им је блискост, упућеност једних на друге, као и обавезе које сви у породицама треба да имају – од најмлађих до најстаријих. Разговарамо о томе како данас изгледа живот у њиховој породици, какве улоге и обавезе имају, како дијеле задужења, на који начин помажу једни другима, како проводе слободно вријеме. Увиђају да сваки члан породице има једнако право на слободно вријеме и задовољење својих потреба, те да је стога важно да се помажу и обавезе распоређују равномјерно. Ученици уче да је нужно узајамно помагање у породици, да се одговорно понашају и извршавају своје обавезе. То ће бити основ за даље досљедно поштовање обавеза и у другим заједницама.

У првом разреду дјеца су започела изучавање своје прошлости посматрајући фотографије и различите предмете које су користили у ранијим узрастима (кад су били бебе, имали 3 или 4 године...). Упознавање прошлости настављају сазнањима о животу у прошлости – какве су биле куће, превозна средства, ствари, како су се људи забављали... Како би се дјеца навикавала на историјско истраживање, подстичемо их да траже и користе различите историјске изворе који свједоче о животу у прошлости: материјалне (фотографије, предмети, филмови, музеји...), усмене, да слушају приче старијих о животу у прошлости (баке, дједа...), а касније, кад буду у могућности, служиће се и писаним изворима. Разговарамо с ученицима о животу њихових бака и дједова. Различити предмети свједоче о некадашњем начину живота. Уочавају специфичности у вези с материјалом од којих су направљени предмети из прошлости, њихову старост, намјену, упоређују с данашњим предметима сличне намјене. Ученици ће бирати различите начине да забиљеже што су сазнали и од кога су нешто чули, као и што могу још потражити (цртежом, записом, заокруживањем ријечи..). Предмети који су се некад користили другачији су од данашњих. Ученици ће то установити посматрањем, упоређивањем различитих предмета. Ово су прилике за разговор о начину живота у прошлости и уочавања неких посебности у односу на актуелни живот. Такође, то је прилика да подстичемо усавршавање њиховог говорно-језичког израза и правилног коришћења временских одредница (јуче, данас, некада, прије, послије...). Упознавање са животом у прошлости помаже им да боље разумију садашњост. Информације које добију, ученици могу пренијети усмено, цртежом, кроз игру, а постепено уче да записују оно што су чули и сазнали о животу у прошлости.

Поново у школи

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу промјене код себе и њима блиских људи из окружења (сваке године је старији, расте, развија се, више зна...)
- покажу толеранцију према другачијем
- примјењују основна правила лијепог понашања.

Кључне ријечи:

љетовање, распуст, одмор, временске одреднице – сада, прије, послије; тежи, лакши, виши, нижи, промјене

Приједлози активности

---

1. Разговарају о томе како су провели љетњи распуст. Гдје су га провели? Што су радили? Причају о интересантним догађајима. Што им се највише допало? Што су ново научили? Ко им је помогао у томе? Са киме су проводили највише времена? Што им се није допало? Зашто?

2. Разговарамо с дјецом о рођенданима. Ко је славио рођендан у току распуста? Како су га прославили, и гдје? Колико су старији у односу на прошлу годину?

3. Израђујемо хистограм ученика на коме ће бити приказано колико је ученика напунило седам година, а колико ће да напуни у току текуће школске године.

4. Мјеримо висину ученика. Из ученичког досјеа од претходне године узимамо податке висине и упоређујемо са садашњом висином. Колико су порасли?

5. На висиномјеру записују име највишег и најнижег дјетета у одјељењу. Понове поступак на крају године и уоче разлике.

6. Ученици у паровима посматрају и уочавају промјене код свог друга или другарице. Наводе у чему су се све промијенили. У пару коментаришу промјене. Циљ је да ученици схвате да су, осим тога што су старији, и другачији: виши су, порасло им је стопало, промијенили су им се зуби, неко носи наочаре, неко протезу за зубе, научили су нешто ново...

7. У паровима праве контуре стопала, изрезују и упоређују с онима од прошле године. Коментаришу разлике у величини отиска стопала свог друга/ другарице.

Рад с уџбеником

---

1. Коментаришу слике на којима је приказано што су Марко и Ана радили на љетовању. Разговарају о томе како су они сами провели љетњи распуст. Гдје су га провели? Са киме су проводили највише времена? Да ли су стекли нове пријатеље? Што им се допало, а што није? Коментаришу што су научили за вријеме љетњег распуста. (Памте што је научио сваки члан групе; бирају презентатора групе.)

Рад с радном свеском

---

1. Цртају како су провели љетњи распуст.

2. Посматрају цртеж дјецe и уочавају разлике у висини. Ко је виши од Марка, а ко нижи од Ане? Помажемо ученицима да запишу имена дјецe на одговарајуће мјесто.

3. Мјеримо тежину дјецe и упоређујемо с тежином од прошле године (ученички досје). Ученици коментаришу промјену тежине понаособ. За колико су килограма тежи? Ко је добио највише килограма? Ко најмање? Ко у одјељењу има највећу тежину, а ко најмању? Колико им је порасло стопало? Који су број обуће носили прошле године, а који сада? Кома није порасло стопало? Ко има највећи број обуће, а ко најмањи?

4. Коментаришу цртеже. Означавају што су научили љетос. Цртају што су још научили.

Помагала:

висиномјер, вага за мјерење тежине, термометар, маказе

Кад порастем, бићу...

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне на конкретним примјерима да дјеца имају слободу избора као и одрасли, без обзира на узраст и пол
- објасне одређене међуљудске односе и осјећања: поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, толеранција
- покажу толеранцију према другачијем.

Кључне ријечи:

поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, брига, конфликт, дијете, одрасли, занимање, слободан избор, различитост

Приједлози активности

1. Разговарају о томе што највише воле да раде. Што би вољели да раде када одрасту? Описују занимање које би вољели да обављају у будућности. Наводе зашто им се оно највише допада. Што морају знати да би га обављали? Гдје то могу научити? Да ли се неко у њиховој породици или окружењу бави тим занимањем?

2. Приказују цртежом занимање које им се највише допада.

3. Разговарају са старијим члановима породице о занимању које су они највише вољели када су били мали. Што су жељели да постану када порасту? Да ли су им се жеље испуниле? Ако нијесу, зашто нијесу.

4. Разговарамо о интересантним, опасним или ријетким занимањима. Наводе разлоге због чега сматрају да су та занимања интересантна, опасна, занимљива.

5. Читамо текстове и посматрамо филмове о необичним и опасним занимањима. Разговарамо о једнаким могућностима оба пола. Износе своје претпоставке о томе што је важно за обављање неког посла (љубав, жеља, знање, посвећеност...).

6. Изводимо ученике у двориште. Формирамо двије групе и организујемо штафету у трчању. У једној групи одредимо некога ко ће ометати рад групе („ометач“), односно неће трчати по правилима. Остала дјеца не треба да знају задатак тог ученика. Након првог трчања исто урадимо и у другој групи (одредимо „ометача“). Ученик из прве групе који је ометао рад, сада трчи по правилима. Након штафете разговарамо о разлозима неуспјеха екипа. Ученици треба да уоче „ометача“ који није хтио да трчи, трчао је у супротном правцу, пио воду у

току трке и сл. Закључују да непоштовање правила доводи до неуспјеха. Уочавају важност тимског рада.

7. Разговарамо о занимањима које обављамо у групи – тимски рад. Препознају таква занимања (љекар, трговац, наставник, фудбалер...). Како треба да се понашају чланови тима? Што се догађа ако се неко понаша неодговорно, ако се љути, свађа...? Што се дешава када они обављају неку активност у групи, када су несложни или се љуте?

8. Набрајају своје омиљене игре, зашто их воле, с ким их најчешће играју. Описују правила.

9. Разговарају о својим друговима и другарицама. Зашто воле да се играју с њима? Што им се код њих највише допада? Како поступају уколико дође до конфликта?

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају цртеже и коментаришу што је приказано на њима. О чему размишља Ана? Што воли да ради Марко, а што Стефан? Што би жељели да постану када порасту? Разговарају о томе што би они вољели да буду када порасту? Гдје то могу научити?

2. Причају о сликама. Коментаришемо сваку слику појединачно и прочитамо текст који иде уз њих. Који посао обављају особе на њима? Да ли неко од њихових чланова породице, рођака или пријатеља обавља те послове? Да ли су задовољни тиме што раде?

Рад с радном свеском

---

1. Цртају што ће бити кад порасту.

2. Пишу о свом најбољем другу или другарици. Како се зове? Која им је омиљена игра? Што жели да постане када одрасте?

3. Коментаришу цртеже. Што је приказано на цртежу који показује другарско, а што је на цртежу с недругарским понашањем? Читамо „другарске“ и „недругарске“ ријечи – повезују их с одговарајућим цртежом.

4. Говоре о омиљеним играма и активностима: „Човјече, не љути се“, кошарка, сликање, игре на компјутеру, слушање музике. На основу изјашњавања бојају одређен број подјељака у табели. Према висинама добијених стубаца, закључују што дјеца у њиховом одјељењу највише воле да раде, а што најмање.

Моја породица

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу чланове уже и шире породице
- објасне значај позитивног односа према раду свих чланова породице
- објасне одређене међуљудске односе и осјећања: поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, толеранција.

Кључне ријечи:

породица, чланови породице, обавеза, сарадња, помоћ, избор, могућности, слободно вријеме

Приједлози активности

1. Разговарају о својој породици. Колико има чланова? Ко је најмлађи, а ко најстарији? Да ли се број чланова породице промијенио у односу на прошлу или претходних пар година? Како се промијенио (да ли се неко родио или умро)?

2. Цртају чланове своје породице и занимања родитеља. Израђују хистограм родитељских занимања. Уочавају колико родитеља у одјељењу има исто занимање. Која су занимања најрјеђа?

3. Разговарамо о важности договора и усклађивања обавеза. Како се договарамо у школи? Које послове обављају сами? Када им је потребна помоћ? Од кога је могу добити? Истичемо важност међусобне сарадње и разумијевања. Истичемо да је важно уважавати различитости.

4. Формирамо групе тако да у свакој буду по четири ученика. Свакој групи дамо лист папира и додијелимо одређену просторију у стану (кухиња, дневна соба, спаваћа соба, купатило, двориште). У групама се договоре о апаратима, помагалима и средствима за одржавање хигијене у тим просторијама. Цртају, по договору, средство или апарат.

5. Разговарају о обављању послова у кући. На који начин они могу помоћи својим родитељима? Како се договарају око извршавању тих обавеза?

6. Разговарамо о слободном времену. Што је слободно вријеме, и како га проводе? Како њихови родитељи проводе слободно вријеме? Што највише воле да раде? Што они сами воле да раде са својим родитељима? Што се дешава ако неко од чланова породице има превише обавеза? Како се договарају у том случају? Како би се још могли договорити? Циљ је да дјеца схвате да сваки члан породице има једнако право на слободно вријеме и задовољење својих потреба. Цртежом представљају како они највише воле да проводе вријеме са својом породицом.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају цртеже и уочавају што раде чланови Анине породице. Набрајају кућне послове. Како се у својим породицама договарају и помажу једни другима? Зашто је важно договарати се? Могу ли и они сами имати користи ако учествују у кућним пословима и обавезама?

2. Посматрају цртеже и уочавају што Анини родитељи раде у слободно вријеме. Разговарају о томе како они сами проводе слободно вријеме.

3. Прочитамо текст уз слику са излета. Ко је предложио излет? Ко игра бадминтон? Са киме се игра Анин брат? Ко спрема ручак? Прочитамо текст поред цртежа који показује како се Анина породица договара о одласку на излет. Које су обавезе имали? Зашто мама није хтјела да иде на излет? Ко је одлучио да јој помогне? Што је требало да уради брат? Ученици износе своје претпоставке о томе што је урадио Анин брат (назвао је Стефана и извинио се, уз обећање да ће га посјетити кад се врати с излета, отишао је да га посјети прије излета, није га посјетио...)

Рад с радном свеском

---

1. Разговарају о приказаним активностима. Бојају зеленим оно што они раде, црвеним што не раде, ставе крстић поред активности коју би могли да обављају (сада је обавља неко други).

2. Именују незгоде у кући. Кога ће позвати у случају повреде, пожара, поплаве... Испод слике уписују одговарајући број телефона (родитеља, полиција – 122, ватрогасци – 123, љекар – 124).

Све смо старији

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу основне карактеристике живих бића (рађа се, расте, храни се, излучује, размножава/оставља потомство, стари, умире) и основне услове за живот живих бића
- примијене временске одреднице (сада, прије, послије) за ређање догађаја по правилном редосљеду.

Кључне ријечи: сада, прије, касније, догодило се, догодиће се, прошлост, садашњост, будућност, дијете, одрастао, стар, дјетињство, младост, одрасло доба, старост, раст, младунче, рођење, смрт

Приједлози активности

1. Разговарају о томе ко је у одјељењу најстарији, а ко најмлађи. Ко има седам година, ко ће тек да напуни? Да ли је старији онај ко ће седам година напунити раније или касније? Израђују хронолошку траку рођендана у свом одјељењу (почевши од 1. септембра).

2. Код куће се распитују ко је најстарији, а ко најмлађи члан њихове породице. Колико година има најстарији члан породице, а колико најмлађи?

3. Донесу фотографије из свог дјетињства и коментаришу их. Колико су се промијенили? Ређају их хронолошки. Претпостављају како ће изгледати када порасту. Чиме ће се бавити?

4. Из часописа режу фотографије људи различитог узраста. Фотографије лијепе на пано и групишу их: дјеца, одрасли, старији.

Рад с уџбеником

1. Временска трака приказује живот Марковог дједа. Причају причу по сликама. Како је изгледао као беба? Објаснимо да је живот у прошлости био другачији, да су мајке много радиле и да су, ради лакшег ношења, дјецу умотавале посебним тракама. Тако умотана дјеца нијесу могла да падну с кревета. О овоме могу разговарати с најстаријим члановима шире породице. Коментаришу о дједу кад је био школарац. Како је ишао у школу? Како је носио књиге? Што је постао када је одрастао? Како је проводио вријеме с Марком? Што се догодило с дједом на крају приче у сликама? Чег се Марко најрадије сјећа? Причају о свом дједу или баби.

2. Коментаришу Маркову временску траку. Што представља прва слика, што друга, а што трећа? У чему је разлика између Марка као бебе и његовог дједа кад је био беба? Зашто је то тако? Колико Марко има година на слици која представља садашњост? Што Марко жели да ради у будућности?

3. Уочавају да животиње и биљке такође расту, да имају своју прошлост, садашњост и будућност. Животиње се окоте или излегу, расту и умиру. Биљке клијају, расту и увену. Што је заједничко у животу младунчета и дјетета? Што је различито?

Рад с радном свеском

---

1. Цртају најсмјешнији догађај из свог дјетињства.

2. Пишу податке о себи – датум кад су се родили, колико је година прошло од тада. Колико ће година имати за три године? Напишу која им је играчка била омиљена раније, а која сада.

Помагала:

личне фотографије, часописи, маказе, хамер

Како је живјела мамина баба?

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне да је начин живота људи у прошлости био другачији
- пореде начин живота људи некад и сад
- наводе разлике међу предметима који су се користили некад и сад.

Кључне ријечи:

некада, прије, прошлост, садашњост, стар, прабаба, прадјед, називи предмета из прошлости

Приједлози активности

1. Изводимо активност „мождана олуја“. Напишемо на табли ријеч прошлост. Ученици изговарају појмове на које их ова ријеч подсјећа. Записујемо их око ријечи прошлост.

2. Разговарамо о томе што се догодило прије доласка у школу. Што су радили? Што су радили јуче? Што у току љетњег распуста? Што су радили прије поласка у школу, кад су били мали...? Уочавају да је оно што се већ догодило прошло и да припада прошлости.

3. Разговарају са својом бабом и дједом (прабабом, прадједом) о њиховом дјетињству. Како су се играли? Како су ишли у школу? Како су изгледале књиге из којих су учили? Чег се најрадије сјећају из свог дјетињства?

4. Доносе најстарији старински предмет из своје куће. Описују његов изглед. Од кога су га добили? Износе процјене о томе колико је стар.

5. На картончиће цртамо предмете који су се користили некад и који се сада користе. Картончиће групишу на основу критеријума некада и сада.

6. Сакупљају старе и нове предмете који имају исту намјену. Уочавају и коментаришу сличности и разлике међу њима.

7. Изведемо ученике у шетњу. Посматрају објекте у околини школе. Износе своје претпоставке о томе који је објекат најстарији, а који најмлађи. На основу чега су то закључили?

8. Посјетимо стару кућу или музеј. У учионици цртају стару кућу, музеј или старе предмете које су тамо видјели.

9. У школском алманаху посматрају фотографије школе некада и сада. У чему се промијенио изглед школе? Што се још промијенило у школи?

Рад с уџбеником

---

1. Читамо текст изнад слике. Посматрају слике и коментаришу како је живјела Анина прабаба. Описују спољашњост куће. Уочавају сличности и разлике с данашњим кућама. Одакле су и како узимали воду? Како изгледа унутрашњост куће? Од чега је направљен намјештај? У чему су кували? Како су се у прошлости људи превозили? Како су се облачили? Како су се забављали? Описују изглед гусала.

На чему је Анина прабаба писала слова и бројке? Упорјеђују живот Анине прабабе са својим животом.

2. Разговарају о предметима који су употребљавани у прошлости. Да ли су их некада видјели, и гдје? Описују своје претпоставке о томе за што су се употребљавали. Што умјесто тога употребљавамо данас?

Рад с радном свеском

---

1. Уочавају што на сликама не припада прошлости.

2. Дати су цртежи предмета који су се користили некада. Цртају одговарајуће предмете исте намјене који се користе сада.

Помагала:

стари предмети (пегла на жар, фењер, колијевка, гушчије перо..., пегла на струју, креветић, наливперо...), картончићи са цртежима предмета некада и сада

НАША ШКОЛА

Друго поглавље, *Наша школа*, садржи двије сродне теме: *У школи*, *Пријатељи*. Циљеви који се реализују: да ученици унаприједи и развијају осјећај припадања школској заједници активнијим укључивањем у различита дешавања у школи.

Ово је друга година како ученици активно учествују у школском животу. Постају све самосталнији и ангажованији у раду и дружењу. Сазнају да школа има свој лист, информатор, такмичења, секције... Подстичемо их да сарађују, укључују се у неке ваннаставне активности, информишу се о животу у школи. На тај начин, ученици активније прате и узимају учешћа у школским дешавањима, преузимају и дијеле одговорност за успјех школе у неким областима. Подстичемо их на укључивање у неке од тих видова ученичког организовања. Бољим упознавањем школског простора ученици су мотивисани да тај простор осјећају све више својим. Уређују своју учионицу, намјенски и по заједнички установљеним критеријумима, распоређују и разврставају ствари, прилагођавајући тако простор властитим потребама и потребама одјељењске заједнице.

Ученици вјежбају да једни другима и одраслима постављају питања. Уче да пажљиво слушају једни друге и уважавају права других на њихово јединствено изражавање потреба, интересовања, начин обављања неких задатака. Одговоран однос према себи и другима омогућиће им успјешније превазилажење проблема, рјешавање конфликта, изражавање емпатије. Подстичемо дјечаке и дјевојчице на заједничке активности и настојимо да такве ситуације учинимо уобичајеним и природним. У одјељењу/школи су и ученици којима је потребна додатна подршка. Користећи актуелне ситуације, подстичемо кооперативно понашање код ученика и њихову здраву узајамност и међусобну подршку, без обзира на њихове различите могућности.

У школи

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу различита занимања запослених у школи
- примјењују правилан однос према школској имовини, поштују правила кућног реда школе
- прихвате одговорност за своје понашање
- објасне одређене међуљудске односе и осјећања: поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, толеранција
- покажу интересовање за проблеме и потребе других.

Кључне ријечи:

назив школе, ознака њиховог одјељења (број, слово), права, обавезе

Приједлози активности

1. Обилазимо школу. Траже таблу с натписом имена школе. По коме је школа добила име? Ако је у питању особа, по чему је позната? Посматрају огласну таблу. Што се налази на њој? Кома су намијењена обавјештења која се ту налазе? Уочавају ознаке на вратима различитих просторија. Коментаришу намјену тих просторија.

2. У зборници посматрају полицу за одлагање дневника. Уочавају ознаке испод дневника. Зашто су потребне ознаке? Траже мјесто гдје се налази дневник њиховог одјељења. Потражимо огласну таблу у зборници. Кома је она намијењена? Уочавају разлике између огласне табле за ученике и за наставнике.

3. Подијелимо ученике у групе. Свака група добија по једно занимање особе запослене у школи. Припремају питања, посјећују особу и сазнају више о њеном послу, обавезама у школи или ван ње, тешкоћама на које наилазе у свом раду. Извјештавају о ономе што су сазнали.

4. Разговарамо о школском листу. Како се зове? Што значи његов назив? Како они могу допринијети његовом уређењу?

5. Посјећујемо спортска такмичења у оквиру школе. Како се треба понашати за вријеме такмичења? Разговарамо о начину навијања и културном понашању.

6. Договарамо се о одјељењској изложби и теми. На изложбу позовемо родитеље, остале ученике, запослене у школи...

Рад с уџбеником

1. Посматрају фотографије. Заједно читамо текст. Уочавају разлике међу школама. Да ли се по изгледу зграде може закључити да је у њој школа? Како? Која школа је по спољашности најсличнија твојој?

2. На фотографијама препознају различите активности. Међу активностима потраже оне које се одвијају у њиховој школи. Како то изводе? Што се на појединим активностима ради? Која им се највише свиђа? У којима учествују? У којој би жељели учествовати?

3. Посматрају и коментаришу слике. Које слике приказују права ученика? Које приказују обавезе? Заједно читамо текст испод слика. Што ће се догодити ако их не поштујемо? Разговарају о још неким правима и обавезама које имају у школи. Која права и обавезе имају у својој кући?

Рад с радном свеском

1. Разговарамо о називу школе коју похађају. Помажемо ученицима да запишу тачан назив школе, или га напишемо на табли.

2. Проналазе активности које се одвијају у њиховој школи. Што се на појединим активностима ради? Која им се највише свиђа? У којима учествују? У којима би жељели учествовати? Цртежом представљају активност која постоји у њиховој школи, а није приказана цртежом или активност коју би жељели да имају.

3. Цртају што највише воле да раде док су у школи.

4. Разговарамо о томе са киме највише воле да се друже из одјељења. Зашто? Записују у табелу имена другова и другарица из одјељења. Помажемо дјечи у записивању. Уочавамо ученике који су написали најмање ученика. Потрудимо се да их што више укључујемо у активности у вези са међусобном сарадњом.

5. Разговарамо о цртежу. Што би они урадили да се то њима деси? Читају текст и бојају одговарајући квадратић. Упућујемо их да за све проблеме који могу да се десе у школи, треба да се обрате свом наставнику, али и осталим запосленима у школи.

Пријатељи

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне одређене међуљудске односе и осјећања: поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, толеранција
- покажу интересовање за проблеме и потребе других.

Кључне ријечи: пријатељи, сусједи, познаници, љубав, брига, сарадња, поштовање

Приједлози активности

1. Читамо приче (нпр. Свитац тражи пријатеља) или посматрамо филм. Закључују о каквој се врсти односа ради (рођаци, пријатељи, познаници). Уочавају

поступке ликова. Који поступци исказују љубав, који бригу, сарадњу, поштовање? Ко не показује такво понашање? Што они мисле о томе?

2. Разговарамо о томе с киме највише воле да се друже. Што им се највише допада код те дјеце? С киме не би могли да се друже? Које особине не воле код друге дјеце? Разговарају о породичним пријатељима. Како се друже? Када се најчешће посјећују?

3. Коментаришу ситуације у којима се исказује љубав, поштовање, брига, сарадња. Када их и на који начин можемо исказати?

4. Разговарају о томе како они помажу својим другарима. Како помажу људима из свог окружења? Које најчешће помажу? Зашто баш тој особи?

5. Разговарамо о понашању у продавници. Како се чека ред? Што ако их неко замоли да иде преко реда? Што ако се и њима жури? Које ријечи користе (опростите, извините, молим вас, изволите...)? Како се треба понашати у позоришту, библиотеци...? Како поступају ако је у питању особа с посебним потребама?

Рад с уџбеником

---

1. Коментаришу активности дјеце на слици. Ко се такмичи? У чему се такмиче? Како се понашају дјеца поред тркачке стазе? Треба да уоче пријатељско понашање Стефанових другара.

2. Посматрају фотографију. Ко помаже ученицима у учионици? Ко им још може помоћи, осим наставника? Схватају да помоћ могу добити и од својих другара.

3. Гледају слике и читају текстове. Одређују односе особа на сликама. Да ли су то пријатељи, рођаци или познаници? Да ли сарађују, воле се, брину о другима...? Причају о својим искуствима.

Рад с радном свеском

---

1. Посматрају уздужни пресјек зграде. Које породице живе у згради? На основу цртежа одговарају на питања.

2. Разговарамо о комшилуку. Ко су њихове комшије? Са киме се највише друже? У којој породици има највише дјеце? У којој најмање? Ко је најстарији у њиховом комшилуку? Које најчешће помажу, и на који начин? Допуњавају реченице о свом комшилуку.

3. Посматрају цртеже и говоре што је приказано на њима. Коју врсту односа приказују? На који је начин то исказано? Цртеж повезују с одговарајућим ријечима. 4. Цртежима приказују како они показују љубав и бригу за друге.

Помагала:

прича, филм

ОБЛАЦИ И ВЈЕТАР

У оквиру поглавља *Облаци и вјетар* разрађујемо четири сродне и логично повезане теме: *Вријеме, Стигла је јесен, Реци ми сликом и Дан и ноћ*. Кључни циљеви су: да ученици посматрају и описују промјене у природи – вријеме (временске прилике), промјене биљака, промјене активности животиња; доводе у везу вријеме с промјенама код биљака и активностима животиња, и уочавају да се појаве у природи циклично понављају; запажају и описују активности људи у јесен; описују и разумију смјењивање дана и ноћи, уочавају привидно кретање сунца током дана, уочавају да се дужина дана разликује у јесењем у односу на љетњи период; уче да се људи могу споразумијевати и знацима и договореним симболима и цртежима.

Сунце загријава не само ваздух, већ и водене површине на Земљи. Вода испарава, подиже се у више слојеве атмосфере, кондензује се. Тако настају облаци. Разговарамо с ученицима о томе. Напољу посматрају облаке на небу, њихов облик, боју, кретање. Вјетар покреће облаке и мијења им облик. Може бити различите снаге. Вјетрови често добијају називе по правцу из кога дувају. У одређеним мјестима чешће дувају неки вјетрови. Сјеверни вјетар доноси хладан ваздух, док је југ топлији и доноси облаке јер дува с мора на копно. Вјетар може бити снажан и проузроковати штете. Но, чешће говоримо о његовим позитивним ефектима. Вјетар омогућава распростирање биљака (разноси полен и сјемена), олакшава птицама лет. Енергија вјетра некада се користила за кретање једрењака, а данас за добијање електричне енергије.

Подстичемо ученике да описују временске промјене, да уочавају везе између доба дана и температуре ваздуха, облака и падавина, температуре ваздуха и вјетра. Да би пратили промјене, воде евиденцију о времену. Посматрају временске прилике и у табелама биљеже запажања помоћу сликовних симбола. Прошле године упознали су неке симболе (сунчано, облачно, кишовито), а сада то проширују и уче нове – дјелимично облачно, вјетровито, магловито. На тај начин прецизније и нешто дуже прате временске прилике, сазнају више о њиховој вези с другим природним појавама; повезују падавине и облаке, температуру с вјетром и добом дана, као и мјестом у којем живе. Уочавају везу између временских прилика и активности људи. На тај начин уче о међусобној условљености и међузависности природних појава и процеса. Ове почетне појмове прошириваће новим садржајима, везама и значењима током даљег школовања.

Прошле године започели смо причу о годишњим добима. Ученици су уочавали промјене на биљкама, активности животиња и људи. Пратили су током једне седмице вријеме, уочавали су изглед биљака у јесен, разлике између зимзелених и листопадних биљака, правили збирке листова, посматрали животиње, као и активности људи у јесен. И ове године уче о цикличним промјенама у природи, тј. о смјенама годишњих доба, кроз различите активности и примјењујући различите сазнајне поступке (посматрање, упоређивање, разврставање...). Прате временске прилике и биљеже их. Продубљују знања о биљкама – упоређују лишће листопадног с четинама зимзеленог дрвета, уочавају да многе биљке у јесен доносе плодове. Посматрају птице и друге животиње

и њихове активности у јесен. Уочавају како се животиње припремају за зиму. Временске прилике у јесен и уопште, промјене у природи – одражавају се и на активности људи. Разговарамо о томе које активности предузимају људи на селу, што се дешава у граду, како они сами мијењају своје понашање и активности у овом периоду. Пожељно је да, кад год смо у прилици, ученицима омогућимо да бораве у природи и уче кроз непосредно искуство.

Информације добијамо путем различитих знакова, тј. порука које они садрже. Знак за пошту је писмо, прецртано значи да нечега нема, или је забрањено и сл. Знаковима смо се бавили и прошле године; научили су да су саобраћајни знаци настали као резултат прецизног договора људи о начину понашања у саобраћају и да они омогућавају функционално сналажење учесника у саобраћајном животу. Добро разумијевање знакова је важно, а за то нам је потребно искуство. Знакови могу бити договорени и утврђени у неким ужим оквирима – нпр. у школи, учионици – и они за све нас имају заједничку поруку. Нацртани знакови, допуњени текстом, једнозначни су и разумљиви. Такође, знакови могу настати и неким ширим договором. Такав је, на примјер, знак за паркинг или апотеку.

Поруке могу бити нацртане и написане (обавјештење, плакат...), звучне (сирена полицијског возила или возила хитне помоћи), изражене покретима (саобраћајац). Нацртане поруке лако су разумљиве и за странце, па и за неписмене. Поруке могу бити личне или јавне. Пренос информација омогућава остваривање комуникације на различитим нивоима и ефикаснију организацију друштвеног живота.

Путем нацртаних знакова могуће је приказивање појава, објеката и законитости у природним наукама и техници. На тај начин обезбјеђује се цјеловитији и јаснији приказ неког објекта, појаве или законитости. Цртање је економичније од писања и вербалних објашњења, јер се с мање знакова даје цјеловитије и потпуније објашњење. Што више користимо различите знакове, то лакше разумијемо њихово право значење и смисао.

Ученици наводе своје активности у различитим дјеловима дана: што раде ујутро, у току дана, увече. Уочавају цикличност активности која одговара смјени дана и ноћи. Проток времена и редосљед наших активности у различитим временским секвенцама, зависи од окретања Земље око своје осе и око Сунца. Земља се окрене око своје осе за један дан. Приликом окретања дио њене површине је освијетљен, док је други у тами. Посљедица окретања Земље око своје осе јесте смјена свијетлог и тамног дијела дана (обданице и ноћи). Сунце Земљу освјетљава и загријава, због чега се температуре ваздуха разликују током дана и ноћи. Ноћу је мрачно, и зато је хладније него дању. Смјена обданице и ноћи одражава се на понашање биљака, животиња и људи. Неке биљке затварају своје цвјетове дању. И животиње су различито активне дању и ноћу. Неке су активније дању, друге су активније ноћу (нпр. сова лови ноћу, ноћни лептири и слијепи мишеви ноћу се лако оријентишу). Положај Сунца на небу показује који је дио дана; ујутро је Сунце ниско на хоризонту, у подне је високо, затим се спушта и увече је ниско на небу.

Вријеме

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да

- наведу промјене у окружењу које су штетне за животиње и биљке (временске неприлике: суша, пожар, поплава, активности људи).

Кључне ријечи:

вријеме – ведро, облачно, дјелимично облачно, магловито, вјетровито; падавине – киша, снијег; временске непогоде – суша, поплава

Приједлози активности

1. Посматрају временске прилике. Описују какво је вријеме (облачно, вјетровито, кишовито, магловито, хладно, топло...). Разговарају о активностима људи у складу с временским приликама.

2. Израђују пано временских прилика користећи сликовне симболе за вријеме.

3. За вријеме кишних дана сакупљају кишницу у плићим посудама. На стаклену флашу налијепе назив дана (понедељак, уторак...) и сакупљену кишницу из здјеле пресипају у флашу. Закључују када је пало највише кише у току посматрања, а када најмање.

4. Сакупљају кишницу у посуде различитог облика (флаша, чаша, здјеле). Упоредују у којој се посуди накупило највише кише. Која је посуда прикладна за сакупљање кише (уска и дубока, широка и плитка, широка и дубока)?

5. Изведемо ученике у шетњу по вјетровитом дану. Посматрају што све покреће вјетар. Како се савијају биљке? Који се дио биљке савија?

6. Направимо штап с папирним тракама. На основу покретања трака утврђују правац у коме дува вјетар.

7. Цртају кишовит и вјетровит дан.

8. Посматрају облаке. На што их подсећају? Цртају најљепши облак.

9. Праве кишобран од вуне. Потребно је: пола чепа од плуте, 7–8 чачкалица, вуница, пола штапића за ражњиће. У бочни дио чепа забоду чачкалице, зракасто у једнаким размацима. Комад вуне преплету између чачкалица наизмјенично одоздо према горе. Крај вунице завежу за једну чачкалицу. Могу мијењати боју вунице. С доње стране плуте забоду штапић за ражњиће као дршку кишобрана.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају слику и читају текст. Зашто Марко и Ана воле када дува вјетар? Што на слици вјетар још покреће? Коментаришу симболе временских прилика.

2. Посматрају фотографије и читају текст. Како се мијења вријеме? Када се купамо на мору? Што доносе облаци? Што се дешава кад нагло захладни? Када најчешће пада снијег? Разговарају о свом временским приликама у различитим годишњим добима.

3. Посматрају фотографије и читају текст. Што све покреће вјетар? Какве незгоде може да проузрокује? Причају о својим искуствима по јаком вјетру. Гдје и како употребљавамо снагу вјетра?

4. Разговарамо о води и о падавинама. За што употребљавамо воду, да ли биљкама и животињама треба вода? Што се догоди када има превише воде? Причају о својим искуствима. Да ли су икада покисли? Колико воде пију дневно? Када пију много воде? Посматрају слике и читају текст. Што се дешава када пада пуно кише? Какво је тло на слици? Зашто је земља попуцала? Да ли је таква земља тврда или мека? У којој доба године пада пуно кише? Када пада најмање кише?

Рад с радном свеском

---

1. Користећи договорене симболе, сваког дана у току двије седмице означавају вријеме. То може бити у два различита годишња доба. Када испуне табеле, упоређујемо их. Када је било највише сунчаних дана, када облачних? Када је пало највише кише? Када је падао снијег?

2. Летиперка

3. Кишни дан.

4. Посматрају цртеже, коментаришу и обоје оно што покреће вјетар.

5. Уочавају у ком правцу дува вјетар. На који је начин то означено? Стрелицом обиљежавају на сваком цртежу у ком правцу дува вјетар.

6. Пратећи упутства из прилога прилога број 1, праве летиперку. Савију папир на одговарајући начин и причврсте на дрвени штап. Летиперком одређују правац из кога дува вјетар.

Помагала:

различите посуде (широке, уске, плитке, дубоке), штап, папирне траке, плутани чеп, чачкалице, вуница, штапић од ражњића

Стигла је јесен

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу и опишу временске промјене у природи и активности биљака, животиња и људи у складу с годишњим добом
- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе.

Кључне ријечи:

јесен, годишње доба, селице, станарице, листопадно дрвеће, зимзелено дрвеће, плод, шумски плодови

Приједлози активности

1. У школском дворишту или околини школе потражимо листопадно и зимзелено дрво. Уочавају и наводе разлике у изгледу. Упоређују лист листопадног с листом – четинама зимзеленог дрвета. По чему се разликују? Посматрају земљу испод зимзеленог дрвета. Да ли и зимзелено дрво губи лишће?

2. Цртају листопадно и зимзелено дрво.

3. Сакупљају лишће. Упоређују их по облику, боји, величини, дебљини. Претпостављају којем дрвету из непосредне близине припадају (не треба да уче називе дрвећа).

4. Сакупљају и пресују лишће. На хамеру праве јесење колаже, а то може бити и илустровање приче. Потребан је хамер, суво лишће различитих облика и боја, универзално љепило.

5. Израђујемо у учионици јесење стабло. Од дрвета, стиропора или картона направимо стабло. Обложимо стабло платном одговарајуће боје. „Стабло“ окачимо на већи хамер на зиду. Око стабла нацртамо гране и залијепимо лишће.

6. Разговарамо о времену. Како се промијенило у односу на почетак школске године? Израђујемо календар временских прилика за једну седмицу.

7. Читају текстове о птицама (пригодни су текстови из читанке Први пут је најтеже и Зимо, пази птице). Разговарамо о сеоби птица. Износе своје мишљење о томе гдје одлазе птице, зашто се птице селе.

8. Сједе у кругу. Један ученик треба да каже реченицу о одабраној, њима познатој птици. Сваки сљедећи ученик додаје по једну реченицу о истој птици, док се знање о њој не исцрпи. Наредни играч може да одабере другу птицу. На исти начин можемо извести игру с темом шумске животиње (јеж, медвјед, вјeverица...).

9. Обиђемо оближњи парк или шуму. Уочавају промјене у природи и коментаришу их. Што се промијенило у односу на љето? Сакупљају шишарке и друге плодове (жиреве, кестене, орахе, љешнике) и израђују материјал за рад у учионици.

10. Правимо сову од шишарки. Лијепљењем и бојењем сјемена шишарке израђују зидне слике, рамове, украшавају кутије.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају слику шуме у јесен. Именују становнике шуме. Коментаришу изглед дрвећа. Уочавају да се лишће разликује по боји.

2. Именују шумске јесење плодове. Које од њих људи користе у исхрани? Што можемо направити од шипурака? Што од кестена? Ко се храни жиром?

3. Посматрају слику града у јесен. Које се активности обављају у граду? Што раде одрасли? У чему могу да помогну дјеча?

4. Разговарају о птицама. Именују селице и станарице. Што значи ријеч „селица“, а што „станарица“? Које су од њих видјели у свом окружењу? Да ли се селе једна по једна или у групама? Како се зове група птица?

Рад с радном свеском

---

1. Цртају дрво у јесен.

2. Направе чамац од љуске ораха, пластелина, чачкалице и листа.

3. Поред слике птице (дате у табели) упишу одговарајуће име (ласта, сова, кос, чапља, врабац, голуб), а затим ставе знак којим говоре да ли је птица селица или станарица.

Помагала:

хамер, картон, платно, стиропор, колаж-папир, водене боје, љепило, љуска од ораха, шишарке, чачкалица, лишће, пластелин

Реци ми сликом

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- развију способност за споразумијевање
- упознају се са саобраћајним знацима у околини школе
- упознају се с различитим начинима преноса информација.

Кључне ријечи:

знак, цртеж, звук, компјутер, мобилни телефон, стрелица, редосљед

Приједлози активности

1. Изводимо ученике у шетњу. Посматрају натписе на зградама, објектима различите намјене, саобраћајне знаке. Што они значе? Фотографишемо их. Саопштавамо да на тај начин можемо сачувати неке податке. Коментаришу звукове које чују.

2. Направимо пано од израђених фотографија. Ученици могу да цртају натписе и знакове које су видјели током шетње и да их додају фотографијама.

3. Изводе игру пантомиме. Покретом тијела дају упутства другу да обрише таблу, опере руке, наоштри оловку, залије цвијеће...

4. Разговарају о страним језицима. Изговарају ријечи које знају на страном језику. Саопштавају који је то језик и што значе ријечи.

5. Представимо знакове којима се споразумијевају особе оштећеног слуха. Уочавају да се они споразумијевају покретима руку и прстију.

6. Објаснимо како читају слабовиди људи. Донесемо примјер текста написаног Брајевим писмом. Јагодицама прстију опипавају испупчења на папиру.

7. Договоре се о активностима које ће обављати у учионици (заливање цвијећа, провјетравање учионице, брисање табле...). Активности представљају цртежом и лијепе их на пано. Испод паноа налијепе папире с именима ученика који ће их у току седмице обављати. Наредне седмице промијене имена ученика.

8. Посјетимо самопослугу у близини школе. Уочавају знакове који су на улазу у самопослугу. Што значе? Потражимо знакове унутар самопослуге. Што је на њима истакнуто? Који су знакови издигнути? Зашто? Што говоре?

9. У посебан документ у компјутеру упишемо имена ученика и бројеве телефона. Ученици дају приједлог за назив документа.

10. У уџбенику и радној свесци потраже знакове који приказују различите активности. Објасне што ти знаци приказују, што значе, како их читају.

11. Донесу у школу стрип. Формирамо групе ученика и свакој групи дамо по један примјер стрипа. Читају га. Што ће се догодити ако промијенимо редосљед цртежа?

Рад с уџбеником

1. Посматрају слику Анине породице. О чему разговарају? Зашто Ана жели да зна какво ће сјутра бити вријеме? Што ће се десити ако буде падала киша? На који ће начин Ана сазнати какво ће вријеме бити? Како још можемо сазнати временску прогнозу?

Коментаришу цртеж на којем је приказана временска прогноза дата у новинама. Коментаришу вријеме за три дана. Какво ће бити вријеме сљедећих дана? Хоће ли Ана ићи на излет? На основу чега то закључују?

2. Разговарамо о томе да неке информације сазнајемо сликом или звуком. Посматрају фотографију кола хитне помоћи. По чему ћемо препознати да возило наилази и прије него што га угледамо? (По карактеристичном звуку.) Који се још аутомобили могу оглашавати на исти начин? (Полицијски и ватрогасни.) Кажу да ли још знају неку звучну поруку (звоно у школи, пиштаљка полицајца, сирена воза...).

Посматрају цртеже и тумаче што они значе. Гдје су их учили?

3. Разговарамо о употреби мобилног телефона. У чему је погријешио Лука? Када не смијемо користити мобилни телефон? (На часу, у позоришту, биоскопу, код љекара...) Ученици треба да науче да морамо водити рачуна да својим понашањем не наносимо штету другима. То је могуће ако поштујемо правила. Нека правила већ су написана, а нека доносимо усмено, договором. Правила се морамо придржавати.

Рад с радном свеском

1. Читају текст и лијепе одговарајуће слике из прилога број 2.

2. Што приказују цртежи? Гдје су видјели сличне? Посматрају цртеже и пишу што значе. Није неопходно да пишу цјеловите текстове, довољно је да укратко напишу временски, односно садржински опис упутства за припремање супе, тј. тока раста биљке.

Помагала:

фото-апарат, пано с абecedом за глувонијеме, Брајево писмо, стрип

Дан и ноћ

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведе везу између кретања Сунца и смјене дана и ноћи
- примијене временске одреднице (сада, прије, послије, јуче, данас, сјутра; дани у седмици) за ређање догађаја по правилном редосљеду.

Кључне ријечи: дан, ноћ, јутро, прије подне, подне, поподне, вече, сумрак, сунце излази, сунце залази, исток, запад

Приједлози активности

1. Описују разлике између дана и ноћи.

2. Разговарамо о активностима којима почињу дан (устанем, умијем се, перем зубе, доручкујем...). Што раде након тога? Када иду у школу? Што најчешће раде када се врате из школе? Које обавезе имају прије подне, а које послије подне? Што раде послије ручка? Којом активношћу најчешће завршавају дан? У колико сати одлазе у кревет? Колико сати спавају? Разговарамо о важности сна. Ученици треба да схвате да је ради здравог живота неопходно спавати најмање осам сати.

3. Што раде током дана чланови њихове породице? Да ли неко од њих ради ноћу?

4. Разговарамо о њиховим представама о томе како почиње дан и како се завршава. Гдје „одлази“ Сунце? Саопштавамо им да по положају Сунца можемо знати које је доба дана. Уочавају кад је Сунце највише на небу.

5. Ако смо у могућности (школа у природи), с ученицима посматрамо залазак Сунца. У току посматрања могу и нацртати оно што виде.

6. Играмо асоцијацију. Главно рјешење је ДАН, а рјешења колона:

А) устајање, умивање, прање зуба, доручак – ЈУТРО;

Б) ручак, завршавање домаћег, одмор, породица на окупу – ПОСЛИЈЕ ПОДНЕ;

В) туширање, прање зуба, вечера, читање занимљиве књиге – ВЕЧЕ.

7. На папиру запишу свој омиљени дио дана. Разврставају записе на одјељењски пано према категоријама: јутро, прије подне, послије подне, вече. Образложе зашто им је омиљен. Прочитају с паноа...

8. Разговарамо о звуковима које чујемо у различитим дјеловима дана. Када је најтише, а када најбучније? Повезујемо буку с активностима људи и животиња, зависно од тога гдје живимо (сеоско подручје или градско).

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају и коментаришу фотографије изласка и заласка Сунца.
2. Уочавају (привидно) кретање Сунца. Коментаришемо слику и читамо текст: Сунце излази. Јутро. Сунце је највише. Подне. Сунце залази. Вече. Покретима руку опонашају кретање Сунца и описују његову путању.
3. Посматрају сјенку у различито доба дана. Када је сјенка најдужа?
4. Посматрају цртеже којима је описан један Анин дан. Разговарају о цртежима и читају текст поред њих. Циљ је да усвоје и разумију појмове којима именујемо дјелове дана (јутро, прије подне, послје подне, вече). Што Ана ради када се пробуди? Што ради прије подне? У које доба дана је ручак? Када Ана ради домаћи? Што ради послје домаћег? Када спрема торбу за школу? Причају о свом дану од јутра до вечери. Што им је заједничко с Аниним даном?

Рад с радном свеском

---

1. Посматрају слике и читају текст. Када ћемо се поздравити са „Добро јутро!“, када са „Добар дан!“? Доцртају положај сунца ујутро и у подне. Које је доба дана представљено посљедњом сликом? Како ћемо се тада поздравити? Напишу поздрав на линију испод слике.
2. Слажу слагалицу из прилога број 3. Рјешење слагалице је ПИЈЕТАО.
3. На сликама су приказана различита занимања. Разговарамо о томе што нам она омогућавају и у које доба дана можемо да им се обратимо за помоћ. Разумију да се неки послови обављају током дана или ноћи. Обоје одговарајући знак (сунце, мјесец или обоје), зависно од тога када раде људи који се баве тим занимањем.
4. Цртају што највише воле да раде послје подне.

НА ПУТУ

У првом разреду говорили смо о саобраћајним правилима и прописима. Настављамо с овом тематиком и током друге године у школи. Поглавље На путу чине четири сродне теме: *Саобраћајни знаци*, *Путујемо*, *Будимо опрезни*, *На изгралишту*.

Кључни исходи знања јесу: да ученици препознају важне саобраћајне знаке на путу од куће до школе, упознају правила понашања у различитим превозним средствима карактеристичним за мјесто у којем живе; упознају могуће опасности у саобраћају у различитим ситуацијама, схвате значај правилног и безбједног понашања на путу до куће; упознају средства за кретање и помагала, препознају трагове кретања; закључују да се тијела у кретању могу зауставити, упознају стање равнотеже; уочавају и упоређују предмете и материјале од којих су сачињени.

Саобраћајни прописи омогућавају нам безбједније кретање у животном простору. Кроз непосредно искуство, посматрање, разговор и евоцирање претходних знања из ове области, стечених у првом разреду и кроз властита досадашња животна догађања, ученици продубљују и развијају знања и вјештине безбједног кретања у саобраћају. Прошле године учили су да се на путу од куће до школе правилно оријентишу у односу на одређене објекте. Учили су да се безбједно крећу, да поштују свјетлосну сигнализацију, како да безбједно прелазе улицу. Ове године уче на што их упућују саобраћајни знаци, уче да их поштују, уче о правилном понашању у превозним средствима, чиме надограђују знање о саобраћају и изграђују навике да се у саобраћају одговорно понашају. Уочавају заједничке карактеристике неких саобраћајних знакова, нпр. да троугласти знаци оивичени црвеном бојом указују на опасност, округли знакови уоквирени црвеном бојом нешто забрањују, да плави округли знаци наређују, а плави четвртасти обавјештавају. Разговарамо о могућим опасностима у саобраћају. Какви су ризици ако не поштују саобраћајне прописе? Посматрају и учествују у саобраћајној свакодневици и уочавају могуће ризичне ситуације у којима се могу наћи, предвиђају посљедице. Уз подршку наставника, уче када и како да прелазе улицу, како и куда да безбједно возе бицикл, ролере, пажљиво посматрају и закључују што треба предузети да би били безбједни. Повећавају вјештине за самосталније учешће у саобраћају. Разговарамо и о временским приликама које могу отежавати кретање у саобраћају (снијег, магла, киша...). Како временске прилике могу утицати на безбједност у саобраћају? Које мјере опреза учесници у саобраћају треба да предузму у непогодним временским околностима, и зашто? Описују различите ситуације у саобраћају, представљају их на више начина: глуме, приказују цртежом и сл.

Превозна средства намијењена су превозу путника и робе на копну, води и у ваздуху. Дијелимо их на јавна и лична. У јавном превозу путници се морају прилагодити прописима, нпр. купити карте, поштовати вријеме поласка на пут, а возачи у јавном превозу морају поштовати возни ред и водити рачуна о важним безбједносним правилима. Кад је лични превоз у питању, такође постоје правила понашања (треба да користе појас, не смију ометати возача) али, у односу на

јавни, лични превоз путницима пружа више слободе у погледу избора времена поласка, мјеста поласка, сапутника, правца, брзине кретања...

Амбијент за учење није везан само за простор учионице. Саставни дио укупног радног амбијента јесте и школско двориште, али и друга мјеста и прилике у којима дјеца могу учити. Извођењем ученика у двориште или оближњи парк, креирамо прилику да кроз игру разговарамо о кретању. Уочавају што их покреће док су на љуљашци. Уочавају да је за кретање потребна енергија. Посматрају клацкалицу – од чега је направљена, гдје је средиште, гдје се у односу на средину налазе сједишта. Уочавају да се оса налази на средини греде а да су сједишта на крајевима, подједнако удаљена од средине греде. Посматрају што се дешава кад неко дијете сједне на један крај клацкалице. Претпостављају како ће се греда кретати (надоље или нагоре) када је на њој двоје дјеце. Уочавају да тежина утиче на кретање греде. Закључују да тијело мирује кад је у равнотежном положају. Упоређују клацкалицу с вагом. Равнотежа ваге условљена је само једном од поменутих величина – тежином.

Саобраћајни знаци

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи

- да примјењује сазнања о саобраћајним знацима у околини школе ради безбједног кретања.

Кључне ријечи:

саобраћајни знак, облици саобраћајних знакова (округао, у облику троугла, у облику правоугаоника, квадрата), боје саобраћајних знакова (црвена, жута, плава), поруке саобраћајних знакова (забрањено, уради то, ту је, пази); поруке боја семафора; саобраћајни полицајац; дјелови коловоза – улица, тротоар, ивичњак, острво; рампа на прузи

Приједлози активности

1. Изведемо ученике у шетњу. Уочавају саобраћајне знакове и описују их. Којег су облика? Које боје? Што је нацртано на њима? Претпостављају њихова значења. Објаснимо што значе облици и боје знакова. Користимо ријечи које су за ученике овог узраста пригодније: забрањено, уради то, ту је, пази. Којих знакова има највише у околини школе? Истичемо знакове који су посебно важни за пјешаке.

2. Посматрају раскрсницу и понашање пјешака и возача. Уочавају промјену свјетла на семафору за пјешаке. Ко се креће правилно, а ко неправилно? Ко се од возача понаша неправилно? Какве су посљедице непоштовања семафора?

3. Од пластелина или картона моделују саобраћајне знаке различитих облика. Коментаришу што знаци говоре.

4. Позовемо у госте саобраћајног полицајца. Као и у другим сличним приликама, важно је да ученици размисле унапријед о питањима која ће поставити госту. Могу да питају: зашто је обавезна униформа? Да ли је њихова униформа другачија од униформи осталих полицајаца? Које дјелове има њихова униформа? Која је улога „наруквица“ с флуоресцентним тракама? Када користе пиштаљку? Како се обраћају возачима (положајем руку)? У којим приликама они регулишу саобраћај? Коју је школу потребно завршити да би неко постао саобраћајни полицајац? Што је најљепше у њиховом послу? Када им је тешко?

5. Уколико у близини школе има пруга или жељезничка станица, одведемо ученике да уоче пругу, рампу, пероне... Ученици треба да уоче како се најављује воз (разгласом), како се оглашава (сиреном), када је рампа спуштена, а када подигнута. Предвиђају посљедице непоштовања прописа.

Рад с уџбеником

---

1. Описују изглед саобраћајних знакова у свакој групи (боју, облик). Што им је заједничко? Прочитају што значе знакови у облику троугла. Који нам знакови поручују да је нешто забрањено? На што нас упућују округли знакови плаве боје, а на што четвороугли? Који знак има посебан облик? (Стоп.) На што он упозорава? Скренемо пажњу, прије свега, на оне који су важни за пјешаке и оне који су чести у њиховој околини.

2. Описују семафор. Уочавају разлику између семафора за пјешаке и семафора за возаче. Која боја обиљежава СТОП, а која КРЕНИ?

3. Посматрају слику и наводе што она приказује. Како се понашају пјешаци на слици? Зашто тако? На што упозорава спуштена рампа?

4. Описују изглед саобраћајца. Како је одјевен? Гдје саобраћајац најчешће стоји? Зашто? Како саобраћајац регулише саобраћај? Посматрају слику пјешачког прелаза и читају текст. Којом страном пјешачког прелаза ходамо? Зашто тако? Што означава ознака на паркинг мјесту? Кома је паркинг намијењен?

Рад с радном свеском

---

1. У табели обиљежавају значење саобраћајног знака.
2. Цртају знакове које су видјели у околини своје школе.

Помагала:

пластелин, картон, маказе, љепило

Путујемо

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу саобраћајна средства карактеристична за мјесто у ком живе
- објасне правила безбједног понашања током путовања и наведу опасне ситуације.

Кључне ријечи:

возила – лична, јавна; аутомобил, аутобус, комби, воз, авион, брод; возач, пилот, машиновођа, путници, кондуктер, улаз, излаз; аутобуска станица, жељезничка станица, аеродром, шалтер, возна карта; сигурна вожња, безбједно понашање

Приједлози активности

1. Разговарамо с ученицима о превозним средствима. Којим превозним средством најчешће путују? Које им је најзанимљивије, које најудобније, које најбрже, којим се нијесу возили а то би вољели...? Које превозно средство служи за превоз великог броја путника? Куда се креће? Одакле почиње вожња? Чиме се превози терет?

2. Израђујемо хистограм превозних средстава које ученици највише користе за превоз.

3. Обиђемо аутобуску или жељезничку станицу. Упознају се с редом вожње (одласци, доласци). Гдје купујемо карте? Посматрају понашање људи који стоје у реду. Ко се понаша правилно, а ко не понаша? Гдје се можемо распитати о реду вожње, кашњењу и сл.? Што још можемо сазнати на шалтеру информација? Како изгледа перон?

4. Потражимо возача и направимо краћи интервју. Колико се дуго бави овим послом? Што је потребно да би га обављао? Што воли у свом послу? Што му је тешко? Је ли имао незгода на путу? Због чега?

5. Разговарамо о томе како они најчешће путују са својом породицом. Када користе аутомобил? Када путују аутобусом? Ученици објашњавају гдје улазимо у аутобус, а гдје излазимо. Зашто тако? Описују културно понашање у току вожње. Што није пожељно да путници раде док путују? Зашто?

6. Описују једно своје путовање. Гдје су путовали и са киме? Чиме су путовали? Како је изгледало превозно средство? Што им је било интересантно? Што им се није допало у току путовања. Које су натписе видјели у том превозном средству? На што они упозоравају?

7. Донесемо различите превозне карте (аутобуске, градске, међуградске, возне, авионске). Коментаришу садржај, тј. информације које с карте могу сазнати.

8. Праве возне карте.

9. Посматрамо регистарске таблице на возилима. Што на њима пише? Запазе да свака таблица почиње словима. Покушавају да одреде што слова значе. Претпостављају на који се град односи регистарска таблица. Уоче да сваки ауто има нешто различито у свом регистарском броју. Изнесу своје претпоставке зашто је то тако.

Рад с уџбеником

---

1. Разговарамо о превозним средствима. Посматрају слике различитих превозних средстава (савремених и из прошлости). Подијелимо ученике у групе. Свака група изабере једно превозно средство и каже што зна о њему, наброји слична превозна средства. По чему се разликују превозна средства на сликама? О чему говоре цртежи између фотографија?

2. Прочитају натписе које видимо на аутобусу. Ко поступа исправно, и зашто? Посматрају унутрашњост аутобуса. Зашто је потребно да се путници крећу према излазу?

3. Коментаришу понашање људи на обје слике. Износе своје мишљење о томе како треба правилно да се понашамо испред шалтера.

Рад с радном свеском

---

1. Именују превозна средства и обоје она којима су се возили.

2. Цртају омиљено превозно средство.

3. Означе квадратић испред реченице која приказује правилно понашање у аутобусу.

4. Рјешавају укрштеницу. Обојена поља ће дати одговор на питање одакле полази аутобус. Рјешење: СТАНИЦА.

Помагала:

аутобуске превозне карте

Будимо опрезни

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне правила безбједног понашања током путовања и наведу опасне ситуације
- примјењују временске одреднице за ређање догађаја по временском редосљеду.

Кључне ријечи:

стање на путевима: суво, мокро, залеђено, клизаво, посуто пијеском; кочити, закочити, зауставити се

Приједлози активности

1. Разговарамо с дјецом о њиховим превозним средствима. Да ли су некада имали незгоде док су возили бицикл, ролере, скејтборд? Како је дошло до незгоде? Да ли су били повријеђени? Ко им је помогао? Како?

2. Израђујемо хистограм превозних средстава – бицикл, тротинет, ролери, скејтборд и ученика који умију да их возе. Паралелно израђујемо хистограм ученика који су имали незгоду током вожње. Упоредимо резултате хистограма.

3. Изведемо ученике у школско двориште. Један дио игралишта поспемо пијеском. Дијете вози бицикл до мјеста гдје је присут пијесак и ту закочи, док га наставник придржава. Дијете не треба да вози брзо, важно је да демонстрација укаже на значај присуства пијеска на путу. Исто можемо направити и с ролерима. Закључују да пијесак на путу може изазвати незгоду. Препознају значај ношења кациге и штитника.

4. За вријеме хладних дана, када на игралишту има леда, ученици могу да испробавају ходање у различитој обући. Довољно је да уоче да се нека обућа клиже по леду, те да схвате да и пјешаци и возачи морају бити опрезни када на путу има леда.

5. Разговарамо о безбједном кретању путем без тротоара. Зашто је потребно носити одјећу с флуоресцентним дјеловима? Замрачимо учионицу и на тамно мјесто поставимо школску торбу, патике, јакну с флуоресцентним дјеловима и двије-три ствари које то немају. Затим свјетлошћу батеријске лампе освијетлимо ствари. Које ствари боље виде? Уочавају да се флуоресцентни дјелови на стварима добро виде у мраку. Коментаришу како ће их то штитити на путу.

6. Из дневних новина прикупимо неколико чланака о незгодама у саобраћају. Који су разлози за незгоде (неприлагођена брзина, алкохол, лоше временске прилике)? Зашто у условима магле морамо бити посебно опрезни, зашто за вријеме снијега или кише? Зашто је опасно возити аутомобил под

дејством алкохола? Зашто ни пјешак не треба да буде у алкохолисаном стању?

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају слике незгода које се могу догодити у саобраћају. Коментаришу сваку слику. Да ли су некада били у ситуацији сличној некој од приказаних? Када се могу догодити незгоде? Како их можемо избјећи?

Рад с радном свеском

---

1. Посматрају цртеж раскрснице и коментаришу понашање дјецe. Објашњавају ко се понаша правилно, а ко не понаша. Претпостављају што се може догодити Луки, Стефану и Милици. Кружић поред особе која се правилно понаша на раскрсници – обоје зелено, поред неправилног понашања – црвено.

2. У прилогу број 4 цртежи су које треба поређати по хронолошком реду. Када налијепе цртеже, испричају причу. Зашто је дошло до незгоде? У чему су Марко и Ана погријешили? Што се догодило због њиховог несмотреног понашања? Како би они поступили да су на њиховом мјесту? Причу могу проширити, предвидјети наставак.

Помагала:

новински чланци, торба, обућа, одјећа с флуоресцентним дјеловима, батеријска лампа, бицикл, ролери

На игралишту

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- изводе једноставан оглед и доводе тијело у стање равнотеже.

Кључне ријечи:

смјер кретања (надоље, нагоре, напријед, назад), љуљати, клацкати, тас, теже, лакше, зауставити, равнотежа

Приједлози активности

1. Изведемо ученике у двориште или на игралиште гдје постоје клацкалица, љуљашка... Посматрају и описују од којих се дјелова састоји клацкалица. Од чега су ти дјелови направљени? Од чега би још могли бити направљени? Како је клацкалица повезана с тлом? Гдје су сједишта на клацкалици? Колико их има? Како су распоређени у односу на осу?

2. Изаберемо двоје дјеце различите тежине. Што се дешава када сједну на сједиште? (Теже дијете спустило се надоље, а лакше се помјерило нагоре.) Именују кретање – надоље, нагоре. Које се сједиште помјерило надоље, а које нагоре? Зашто? Што утиче на покретање клацкалице? Уочавају да помоћу клацкалице могу утврдити ко је тежи, а ко лакши.

3. Изаберемо двоје дјеце приближно исте тежине. Дјеца сједну на клацкалицу, тако да су једнако удаљена од средине греде. Остали ученици посматрају кретање и растојање крајева клацкалице од тла. Саопштавамо им да ће клацкалица бити у равнотежи ако на њој сједе два ученика исте тежине. Ученици се смјењују наизмјенично и утврђују ко је тежи, ко лакши, ко има исту тежину. Циљ је да схвате да је клацкалица у равнотежи када су њени крајеви подједнако удаљени од тла.

4. Цртају клацкалицу у равнотежи.

5. На дјечијем игралишту посматрају љуљашку. Описују њен изглед. Од којих се дјелова састоји? Од чега су ти дјелови направљени? Од чега још могу бити направљени? Разговарамо о намјени појединих дјелова. Како се покрећу на љуљашци? Ученици на љуљашци покретима тијела показују како се покрећу. Именују кретање – напријед, назад. Што раде кад желе да се љуљају брже? Што раде кад хоће да се зауставе?

6. Обилазимо пијацу. Претходно објаснимо ученицима да ћемо посматрати ваге за мјерење тежине. Упоредимо ваге по изгледу и начину мјерења. Посматрају вагу с тасовима. Уочавају да она функционише по истом принципу као клацкалица – тасови су постављени на једнаком растојању од средине, само што се на један

тас ставља храна, а на други тег одређене тежине. Како знамо да смо купили 1 kg кромпира?

7. Донесемо у учионицу вагу с тасовима. Ученици мјере различите предмете из учионице (свеске, футроле за прибор...) и утврђују што је теже. Тежину можемо одредити помоћу тегова. Мјере тежину стављајући тегове док не доведу тасове у равнотежу.

8. Од жичане вјешалице направимо вагу. О крајеве вјешалице окачимо двије пластичне чаше. Чаше испод руба пробушимо на три мјеста и провучемо три једнако дугачка канапа. Канапе завежемо у чвор и окачимо о крајеве вјешалице. Вјешалицу окачимо о штап постављен између двије столице. Ученици стављају у чаше различите предмете и упоређују их по тежини.

9. Посматрају ваге из прошлости или њихове фотографије. Упоређују их с вагама које се користе сада. Какву вагу имају код куће? Што мјере на њој?

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају и коментаришу слику. Што раде дјеца са слике? Што ради Марко? Како се љуља дјечак поред њега? Уоче да се Марко љуља сам, а да дјечака поред њега љуља друга особа. Посматрају двоје дјеце на клацкалици. Ко је тежи? Како то знају? Што би се догодило да дјечак сједне на предње сједиште клацкалице?

2. Посматрају и описују које покрете прави Марко да би се љуљао. Да ли помјера само ноге? Како се заустављају? (Престану да праве покрете.) Закључују да се сами могу љуљати једино ако праве покрете тијелом и да, ако више нема силе (од другог или себе), љуљашка ће с временом престати да се креће, зауставиће се.

Рад с радном свеском

---

1. Направе вагу од пластичне тегле и лењира. Помогнемо им да одреде средину лењира. На крајеве лењира поставе новчиће од 20 центи. Ређају новчиће и доводе вагу у равнотежу. Уочавају да ће вага бити у равнотежи када на обје стране лењира ставе исти број новчића (при томе новчићи морају бити на једнакој удаљености од тегле).

2. Које тегове треба ставити на слободан тас да би вага била у равнотежи?

Помагала:

лењир, метални новчићи, пластична тегла, старинска вага, жичана вјешалица, пластичне здјеле, канап

ШТА МОГУ ДА УРАДИМ

Упознавање материје дјеца започињу у првом разреду. На овом узрасту примјерено је да се материја разумије упознавањем различитих материјала и предмета. У првом разреду уочавали су да различити материјали (папир, глина, пластелин) имају различите особине и да их због тога обрађујемо на различите начине. Такође су учили да су предмети направљени од различитих материјала, што је директно повезано с употребним својством предмета. Дакле, уочавајући особине предмета (облик, величина) и особине материјала (боја, мирис) дјеца су започела формирање појма материје. Ове године даље упознају особине материјала. Разговарамо о томе од чега су направљене ствари које постоје у њиховом окружењу. Зашто су нпр. точкови аутомобила направљени од гуме, а не од дрвета? Треба да разумију да функција предмета зависи од особина материјала (чврстине, еластичности, прозирности...) од кога је направљена. Од особина материјала зависи и начин обраде, тј. алат. Неке материјале налазимо у природи (нпр. дрво, камен, пијесак). Метал, стакло и пластика су вјештачки материјали, који се добијају од различитих сировина.

Сматрамо да је корисно на овом мјесту напоменути да између појмова чврсто и тврдо треба правити разлику. Док се појам чврсто односи на агрегатно стање, ријечи меко и тврдо описују чврстоћу материје. Наравно, ученици на овом узрасту нијесу у могућности да уоче и направе ове разлике, али је важно да наставници о томе воде рачуна када дају почетне сугестије. Разговарамо с ученицима о особинама материјала и начинима њихове обраде. Неке материјале обликујемо сијечењем, резањем и брушењем. Друге материјале, нпр. глину или пластелин, обликујемо гњечењем; можемо од њих одузимати или им додавати. Како би цијели поступак био дјелотворнији, с ученицима разговарамо о томе што нам је потребно за рад, како се за рад припремамо и како планирамо активности. Приликом обраде материјала (и рада уопште) настају отпаци које треба одложити или, уколико је то могуће, искористити у друге сврхе. Ученици сазнају зашто је важно правилно одлагање отпадака, те како може бити штетно за природно окружење ако о томе не водимо рачуна.

Говоримо о кретању. Подсјећамо ученике на искуства с вожњом бицикла, ролера, тротинета. Како покрећу бицикл, тротинет...? Што раде да би се зауставили? Уочавају да је потребно вријеме за заустављање, предвиђају могуће посљедице погрешних поступака у тим ситуацијама. На тај начин они освјешћују кретање, тј. управљање кретањем.

Говоримо о томе да је за кретање потребна енергија. Ученици треба да препознају да се различита тијела покрећу на спољашњи или унутрашњи погон. Уколико се неко тијело креће на спољашњи погон, то значи да га покреће спољна покретачка сила (нпр. вјетар). Кад кажемо да се тијело креће на унутрашњи погон, онда енергија за кретање долази изнутра. Једрењак покреће вјетар, па кажемо да се покреће на спољашњи погон. Аутомобил се покреће на унутрашњи погон, а енергију добија из горива. Бициклиста користи сопствену енергију, коју добија из хране (покреће се на унутрашњи погон).

Од чега су ствари?

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу особине материјала и примјењују одговарајуће алате и поступке обраде.

Кључне ријечи:

предмет, материјали – папир, картон, дрво, пластика, гума, камен, тканина; поступци обраде (цијепање, резање, савијање, лијепљење, гњечење, ваљање...); отпаци, уклањање отпадака

Приједлози активности

1. Донесемо у учионицу различите предмете: чешаљ, гумицу за косу, папирне марамике, турпију, маказице, четкицу за зубе, кликере, кутије од крема, конац и сл. Извлачимо један по један предмет, а ученици говоре од чега је направљен. Након откривања материјала, коментаришу функцију предмета; нагађају од чега би тај предмет још могао бити направљен.

2. Прочитамо бајку „Три прасета“. Коментаришу од чега су биле направљене куће. Зашто је једно прасе направило кућу од сламе? (Није вољело да ради.) Од чега је друго прасе направило кућу? Зашто баш од дасака? Које је прасе било највредније и најмудрије? Зашто је оно направило кућу од цигала? (Жељело је чврсту и јаку кућу.) Што је било с кућом од сламе и дасака? Чија је кућа одољела нападу вука? Кроз разговор о бајци, ученике наводимо на размишљање и разговор о важности избора материјала. Након разговора, ученици могу илустровати бајку – кућицу једног прасета.

3. Ученици из своје торбе извлаче предмете. Друг или другарица из клупе погађа од којег је материјала предмет направљен. Наводе још неке предмете направљене од истог материјала.

4. Затворених очију, користећи се чулом додира, ученици погађају шта је непознати предмет који смо им дали у руке. Док опипавају предмет, наглас говоре оно што могу да осјете: глатко је, хладно је, меко је, може да се савије, оштро је...

5. Посматрају ствари у учионици, уочавају од чега су направљене. Увиђају да ствари (табла, ормар, чивилук, ципеле, јакна...) могу бити направљене од више различитих материјала.

6. Изведемо ученике у шетњу. Посматрају предмете и уочавају од којих су материјала направљени. Од чега је направљена ограда школског дворишта? Од чега су улазна врата од школе, прозори, огласна табла?

7. На самољепљиве папире напишемо: ДРВО, ПЛАСТИКА, МЕТАЛ, СТАКЛО (по десетак за сваку ријеч, тј. материјал). Подијелимо ученике у четири групе, тако да свака група добије натписе за један материјал. Лијепе натписе на ствари у учионици.

8. На сваку клупу поставимо различите предмете: гумицу, оловку, лењир, оштрило, фломастер. Ученици покушавају да их савију, водећи при томе рачуна да ствари не поломе. Што се може савити? (Гумица, лењир.) Што се не савија? (Оштрило, оловка.) Уочавају да предмети имају различите особине. Циљ је да, осим оком видљивих особина, схвате и особину савитљивости (еластичности).

9. Од пластичне чаше за јогурт праве касицу у облику печурке. Од црвеног хамера изрежу круг. Круг зарежу до пола, направе „шеширић“ и налијепе га на чашу. Коректором направе бијеле кругове. Након рада поспреме радни простор.

10. Од пластелина обликују намјештај. Картонску кутију опремају намјештајем који су сами направили.

Рад с уџбеником

---

1. Гледају слику аутомобила и наводе од чега је направљен. Од чега су направљени точкови? Што би се догодило да су они од стакла, што да су од метала? Којег материјала има највише?

2. Посматрају слике кућа. У чему се разликују? По чему су сличне? Од којег су материјала направљене? Да ли су негдје видјели сличне куће? Што им се код њих највише допало, а што није? Која је од њих најсличнија кући у којој они станују? Ко од њихових рођака или пријатеља живи у сличним кућама? Која се од приказаних кућа не може видјети у њиховом окружењу? (Игло.) Можемо им испричати причу о Ескимима и рећи да су иглое правили од утабаног снијега. Служили су им као привремене куће за смјештај када су ишли у лов.

3. По сликама испричају причу о томе како настаје хљеб. Што је све потребно да се направи хљеб? Схватају да хљеб настаје мијешањем различитих материја. Које су то? Како се зову особе које праве хљеб? Гдје они раде? Раде ли пекари дању или ноћу? Зашто тако? Гдје можемо купити хљеб? За које врсте хљеба они знају? У чему се они разликују?

4. На сликама су приказани различити предмети. Што је заједничко за предмете прве групе, што за другу групу, а што за трећу? Које би још предмете могли придружити првој, другој и трећој групи? Разумију да од истих материјала можемо правити различите предмете.

Рад с радном свеском

---

1. Уписују од чега су направљени дјелови скејтборда. Коментаришу зашто је то тако (нпр. зашто точкови нијесу од дрвета).

2. Од савитљиве жице праве цвјетове и птицу.

3. Одређују особине материјала; уписују крстић на мјесто одговарајуће особине. Неки материјал може имати више наведених особина (нпр. стакло – прозирно и тврдо).

Помагала:

различити предмети, пластична чаша, црвени хамер, коректор, маказе, љепило, пластелин, картонска кутија, жица

Брзо, брже

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне како се неко тијело креће и како се може зауставити.

Кључне ријечи:

покренути, убрзати, скренути, кочити, зауставити, успорити, спољашњи погон, унутрашњи погон

Приједлози активности

1. Изведемо ученике у двориште. Испробавају заустављање бицикла. Затим говоре како га заустављају. Ученик лагано помјера ручну кочницу. Уочавају да кочница зауставља точак. Точак зауставља бицикл. Исто изводимо с окретањем педале уназад. Да ли се бицикл зауставио одмах након покретања кочнице? Уочавају да се бицикл покреће још неко вријеме. Зашто је потребно кочење почети раније? Уочавају да је за заустављање потребно вријеме. Што ће се догодити ако почну да коче тада кад желе да стану?

2. Посматрамо ролере. Колико точкова има? Гдје се налази кочница? Ученици који знају да возе ролере демонстрирају кочење. Уочавају да се ролери нијесу одмах зауставили. Зашто је потребно раније почети кочење?

3. Док један ученик трчи, други му викне: СТОП. Уочавају да ће проћи неко вријеме прије него што се онај ко је трчао заустави. Циљ је да схвате да се заустављање не дешава одмах, већ је за то потребно одређено вријеме. Исто могу да испробавају с бициклом, тротинетом или ролерима.

4. На полигону вјежбају скретање бициклом. Што је потребно урадити да би промијенили правац? Што се још окреће на бициклу када окрену волан?

5. Подигнемо бицикл и одвојимо га од тла. Један ученик заврти педале. Који се точак покреће? Ученици уочавају који је точак погонски (који покреће бицикл). Док се точак окреће, ученик притисне кочницу. Што се догодило? Уоче да кочница зауставља погонски точак.

6. Разговарамо о покретању возила и тијела. Што покреће аутомобил? Што се догађа када аутомобил остане без горива? Саопштимо да се аутомобил покреће на унутрашњи погон. Које се још превозно средство покреће на унутрашњи погон? (Аутобус, воз, глисер, авион...). Како се покреће бицикл? (Покреће га бициклиста својом снагом, и то је кретање на унутрашњи погон.) Ко покреће воденицу и летиперку? (Воденица и летиперка покрећу на се спољашњи погон. Вода и вјетар дјелују својом снагом и покрећу их.)

7. Разговарамо о помагалима која користе док пливају у води. Објашњавају чему она служе. Схватају да их користимо да бисмо остали на површини воде. Посматрамо наруквице за пливање и душек. Од којег су материјала направљени? Чиме су испуњени? Уочавају да су сви испуњени ваздухом. Зашто нијесу направљени од платна или картона? Опоначају кретање у води. Како се

покрећемо напријед? (Гурамо воду рукама и ногама уназад.) Чиме се покрећемо? (Рукама, ногама, перајима, веслима.)

Рад с уџбеником

1. Посматрају слике Ане на тротинету и читају текст. Како Ана покрене тротинет? Како скрене? Што треба да уради да би се зауставила? Ученици треба да схвате да Ана покреће и зауставља тротинет користећи сопствену снагу.

2. Коментаришу који се дјечак креће брже. Зашто је бржи? Које је потребно више енергије (снаге)? Причају о својим искуствима и вожњи низ низбрдицу. Зашто тада морамо бити веома опрезни?

3. Посматрају слике и описују начине кретања. По чему се средства за кретање на снијегу разликују од аутомобила, бицикала...? Како се заустављају? Што би се догодило употребом ролера, тротинета и бицикала на снијегу? Можемо ли се средствима за кретање на снијегу (санке, скије, даска) кретати и по улици? Разумију да точкови упадају у снијег или клизе по њему. Зато, кад на улицама има снијега, и возачи и пјешаци морају бити опрезни.

Разговарамо о томе како се Марко и Ана покрећу у води (рукама и ногама потискују воду уназад). Покретима руку имитирају њихово кретање. Помоћу чега Марко и Ана плутају на води? Чиме су испуњени душек и наруквице за пливање?

4. Што покреће тијела на сликама? Ко користи снагу вјетра? (Једрењак.) Како се покрећу кајакаш и бициклиста? Они користе сопствену снагу (енергију), коју добијају из хране. Ко још користи сопствену снагу? (Гепард.) Циљ је да ученици схвате да је за покретање потребна енергија (снага) која се добија из горива, хране, вјетра.

Рад с радном свеском

1. Посматрају бицикл и именују његове дјелове. Који дио служи за покретање? Помоћу којег управљају и скрећу? Који им омогућава да се зауставе? Како упозоравају? Повезују дјелове бицикла с глаголима.

2. На сликама су дјевојчице које се возе тротинете по различитом путу, тј. подлози (асфалт, трава, макадам). Која се од њих најбрже креће? Зашто? Обоје кружић.

3. Посматрају цртеже и уочавају ко се покреће на спољашњи погон (вјетрењача, даска с једром), а ко на унутрашњи (остали). Једном бојом боје цртеже који приказују покретање на исти погон.

Затим могу да коментаришу да глисер и аутобус користе енергију горива, вјетрењача и једрењак енергију вјетра, а пливач, бициклиста, дјечак на тротинету и дјевојчица користе сопствену енергију.

4. На основу положаја точкова одређују и стрелицом приказују правац кретања.

Помагала:

бицикл, ролери, тротинет, картончићи с превозним средствима

СТИЖЕ ЗИМА

Поглавље Стиже зима представља логичан наставак, како претходних цјелина тако и истоименог прошлогодишњег поглавља. Састављено је од сљедећих тема: *Пао је снијег, Вода и лед, Календар, Баки је рођендан, Славимо.*

Кључни исходи знања јесу: да ученици посматрају и описују промјене у природи – вријеме (временске прилике), промјене на биљкама, животињама, промјене у активностима људи; уче о особинама течности, уочавају да вода мијења своје особине ако се загријава или хлади; уче да су лед и снијег вода у чврстом стању; уочавају да је промјена воде (течности) у лед (чврсто стање) реверзибилан процес; упознају календар, уочавају да постоји временски редосљед догађања и да се тај циклус понавља; разумију и користе временске одреднице и појмове (јуче, данас, сјутра, дани у седмици, мјесеци, година).

У другом разреду обнављамо и продубљујемо причу о зимском годишњем добу. Прате и биљеже вријеме, уочавају да обданица траје краће. Разговарамо о падавинама – киши, снијегу. Разговарамо о изгледу биљака. Посматрају дрвеће у свом окружењу. Уочавају разлике у изгледу листопадног дрвећа у јесен и зими. Уочавају и коментаришу промјене у понашању животиња зими. Разговарамо о животињама наших крајева. Које животиње су активне зими? Чиме се хране? Које животиње зиму преспавају? Што се дешава с птицама зими? Како и гдје проводе зиму? Које птице одлазе према топлијим крајевима, а које остају? Разговарамо и о промјенама у понашању и активностима људи у зимском периоду.

Прошле године ученици су започели упознавање с карактеристикама течности и чврстих материја. Ове године проширују знања о особинама материја; у овом поглављу уче да неке материје мијењају своје особине ако се загријавају или хладе, знају да из воде добијамо лед и да из леда добијамо воду. Упорјеђују особине воде у течном и чврстом стању, уочавају реверзибилност процеса. Разговарамо о томе што се догађа с водом кад је ставимо у замрзивач или, обрнуто – ако ставимо коцку леда на сто. Уочиће да долази до прелаза из течности у чврсту материју (лед), и обратно – из чврсте материје у течност. Могу експериментисати с ледом, сладоледом, чоколадом... Ученици треба да схвате да су топљење и учвршћивање супротни процеси.

Вода на температури испод 0°C прелази у лед. Вода у атмосфери кристализује се и настаје иње или слана. Кристали настали од водене паре на температури од -12 до -16°C јесу пахуље. Таложењем пахуља у слојевима, формира се снијегни покривач. Како у снијегу има пуно ваздуха, снијег има улогу топлотног изолатора. Уколико се снијег наталожи, згусне се, губи ваздух, постаје тврђи, и настаје лед. Снијег, лед и вода разликују се по боји и густини. Лед плива на води јер је рјеђи од ње, а снијег је рјеђи од леда и воде јер у њему, између кристала леда, има ваздуха. Но, основне карактеристике воде као течности не мијењају се током процеса кружења у природи.

Ученици уочавају да се временске промјене нижу одређеним редосљедом (дани, седмице, мјесеци, годишња доба). У првом разреду учили су дане у

седмици, ове године уче седмицу, мјесец и годину као временске јединице. Редосљед дана у седмици се понавља. Такође се одређеним редом понавља и смјена мјесеца током године.

Временске јединице (дан, седмица, мјесец, година) прегледно су распоређене у календару. Људи су у прошлости пратили и мјерили вријеме на основу промјена у природи и према кретању Сунца и Мјесеца. Код нас и широм свијета у употреби је грегоријански календар, који представља комбинацију сунчевог и лунарног календара. Данашњи календар у употреби је од 16. вијека, до када је коришћен јулијански календар. За бројање година прихваћена је хришћанска ера, а године се броје од Христовог рођења. Јевреји броје године од 3761. п. н. е., коју сматрају годином настанка свијета. Исламски календар јесте лунарни календар, тј. усаглашен је са смјеном мјесечевих мијена. По овом календару, вријеме се рачуна од 622. године, када је Мухамед кренуо из Меке у Медину.

Употреба календара олакшала је људима планирање и ефикасније реализовање различитих активности. Планирање времена и организовање у времену постају неопходне вјештине савременог човјека. Упознавањем календара, ученици допуњавају и изграђују појам времена. Ове године дјеца увјежбавају сналажење на календару. Означавају важне датуме, празнике, повезују с властитим активностима. Разликују радне дане и дане викенда, планирају своје вријеме у зависности од тога који је дан у седмици (нпр. које часове имају), које је годишње доба. Разговарамо о зимским празницима. Како дочекују празнике, како их славе? Разумију појам празника. Породичне празнике обиљежавају унутар породичног круга и они имају посебно значење за чланове породице. Вјерске празнике славе припадници одређене вјероисповијести. Државне празнике славимо сви.

Пао је снијег

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу и опишу временске промјене у природи и активности биљака, животиња и људи у складу с годишњим добом
- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе
- наведу промјене у окружењу које су штетне за животиње и биљке (временске неприлике).

Кључне ријечи:

зима, снијег, лед, зимски сан, јазбина, временска непогода, најкраћи дан

Приједлози активности

1. Биљеже вријеме током једне седмице, пореде с временом у јесен.
2. Цртају своју љетњу и зимску гардеробу и обућу.
3. Присјећају се до када љети могу да се играју напољу, колико траје дан. Уочавају да зими дан траје краће. Код куће мјере трајање обданице и ноћи.
4. Посматрају дрвеће у свом окружењу. Уочавају разлике у изгледу листопадног дрвећа у јесен и зими.
5. Цртају листопадно и зимзелено дрвеће зими.
6. Именују животиње које виде у свом окружењу. Коментаришу њихове активности. Како налазе храну? Како им они сами могу помоћи?
7. Праве хранилицу за птице. То не мора бити класична хранилица какву виђају у парковима и двориштима, већ је могу направити и од шишарке, сјеменки, мрвица хљеба, маргарина и канапа. Сјеменке, мрвице хљеба и маргарин измијешају и попуне стару шишарку бора. Вежу шишарку канапом и уз помоћ одраслих окаче на оближње дрво.
8. Праве „снијезну олују“. Потребна је тегла с поклопцем, пластелин, водоотпорни лијепак, вода, пиринач, шљокице. Залијепе водоотпорним лијепком на унутрашњу страну поклопца кућицу и брдашце од пластелина. Напуне теглу водом скоро до врха, додају свјетлוצаве шљокице и мало пиринча и затворе поклопац. Продрмају теглу и окрену је, тако праве „снијезну олују“.
9. Разговарају о зимским празницима.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају слику шуме зими и пореде је с јесењом сликом. Како је шума тада изгледала, а како сада? Којих животиња нема на слици која приказује зиму? Зашто их нема? Гдје су? Уочавају лед. Од чега је настао лед, како?

2. Разговарају о падавинама зими. Коментаришу како изгледа море зими. Што се може десити с граном ако је на њој превише снијега? Има ли снијега у приморским крајевима? Какво је вријеме на приморју зими?

3. Посматрају слику насеља зими у упоређују је с јесењом сликом. Причају о активностима у граду зими. Причају о својим активностима. Које игре играју зими? Разговарају о оме како се зими хране птице. Како могу помоћи птицама? Уочавају да је дан краћи. Колико сада траје дан у односу на дужину дана у љето и јесен? Читају текст испод слике на којој је приказано трајање обданице и ноћи. Када је обданица најкраћа, а ноћ најдужа? Које годишње доба почиње тога дана? Које се годишње доба завршило? Које је сљедеће годишње доба?

Рад с радном свеском

---

1. Попуњавају укрштеницу. Рјешење укрштенице је ЈАЗБИНА. Објашњавају што је јазбина. Које животиње проводе зиму у њој?

2. Према упутству праве пахуље од папира. Пахуље могу окачити на „зимско дрво“.

Помагала:

тегла с поклопцем, водоотпорни лијепак, пластелин, пиринач, шљокице, шишарка, сјеменке, маргарин, канап

Вода и лед

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу својства воде као материје
- изведу једноставан оглед и одређују агрегатна стања воде (лед, снијег, вода као течност)
- цртежом представе резултате огледа и изводе закључак.

Кључне ријечи:

вода, снијег, лед, леденице, мраз, слана, иње, чврсто стање воде, замрзавање, топљење

Приједлози активности

1. Разговарамо о томе како смо одјевени када је хладно: коју одјећу носимо, од каквих је материјала направљена одјећа, каква је обућа. За зиму нам треба топла одјећа, за ваљање по снијегу треба нам топла и непромочива одјећа и обућа. Зашто се сквасимо на снијегу?

2. Када падне снијег, изведемо ученике у шетњу. Посматрају гдје се накупио снијег (кровови, ограде, дрвеће...), колико је дебео снијежни прекривач, како се промијенио на угаженом путу.

3. Обликују снијег и праве скулптуре разних облика. Снијег стискају, ваљају, додају и одузимају. Могу да уоче да ће, ако снијег више сабијају, од грудве снијега добити грудву леда. Сабијањем из снијега истискујемо ваздух; тада од снијега настане лед.

4. Напуне двије кантице снијегом. У једну кантицу снијег сабијају док не испуне кантицу до врха. Другу напуне снијегом до врха, али без сабијања. Донесу кантице у учионицу. Прате што се дешава са снијегом. Гдје се брже топи? Претпостављају у којој ће кантици бити више воде? Када се снијег истопа, провјеравају своје претпоставке.

5. Неколико прозирних чаша напунимо снијегом. Обојимо снијег бојом за храну. Које је боје отопљени снијег – вода? Уочавају да вода има боју снијега.

6. Код куће праве воћни сладолед. У посуде за лед сипају воћни сируп. У сваки одјељак ставе дио сламке или дрвени штапић, па замрзну.

7. Посипају со преко леда. Посматрају како се топи лед на мјесту гдје је посута со.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају и коментаришу фотографије. Што се догађа када је хладно? Од чега настаје лед?

2. Посматрају слике и читају текст. Што се још догађа када је хладно? Што пада кад је хладно? Што ради јеж? Гдје он спава? Што дјеца воле да раде када пада снијег? Причају о својим искуствима са снијегом и ледом. Што се појављује на ивици крова? Објаснимо да, када постаје топлије, леденице могу да се одлеме и да због тога морамо бити веома опрезни. Када се магле стакла?

3. Посматрају слике дјеце са Сњешком. Што раде дјеца на првој слици? Какво је небо? У чему се разликује друга слика? Што се догодило? Зашто? Како би могли заштитити Сњешка да се не отопи? (Направе га у сјенци.)

4. Посматрају слику и читамо само ријечи у кругу: вода, лед, вода, лед... Затим читамо ријечи изнад стрелица: охладимо, загријемо, охладимо, загријемо... Читамо цијели запис на сљедећи начин: воду охладимо, настане лед, лед загријемо, настане вода, воду охладимо, настане лед... Више пута понављамо вјежбу.

Рад с радном свеском

---

1. Слова су се разбјегала. Слова повезују и добију ријечи: вода, лед, снијег.

2. Посматрају цртеже и уочавају разлике.

3. Посматрају воду, лед и сладолед. Уочавају особине и уписују у табеле. Које су сличности, које разлике?

4. Изведу код куће експеримент. У пластичну флашу сипају воду, али тако да је не напуне до врха. Маркером означе висину воде у флаши, затворе је и ставе у замрзивач. Претпостављају и нацртају што ће се догодити. Послије неколико сати изваде флашу из замрзивача. Што се догодило? Нацртају и опишу своја запажања.

Помагала:

кантице, прозирне чаше, прехранбена боја, со, пластична флаша, маркер

Календар

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- примијене временске одреднице (сада, прије, послје, јуче, данас, сјутра; дани у седмици; мјесец, година) за ређање догађаја по правилном редосљеду и примјењује знање за читање календара
- примјењује временске изразе: дан, седмица, мјесец, година.

Кључне ријечи:

дан, седмица, мјесец, година, дани у седмици, викенд; јуче, данас, сјутра, радни/нерадни дани

Приједлози активности

1. Упознају различите врсте календара (зидни, џепни, стони). Упознају се с различитим симболима на календару (скраћенице за имена дана, празници, различите боје...).

2. Пронађу и означе на календару датум рођења. Сазнају који другари славе рођендан у истом мјесецу. Знају да кажу свој датум рођења.

3. Правимо возић од чвршћег папира (хамер). Изрежемо локомотиву и вагоне. На локомотиви је ознака одјељења. Вагона има колико и ученика у одјељењу. На сваком вагону, који су поређани хронолошки према слављењу рођендана, налази се фотографија ученика из одјељења.

4. Уочавају којим мјесецом почиње година. Којим се завршава? Колико има мјесеци у години? Колико имају дана? Уоче који мјесеци имају исти број дана.

5. Који мјесец има мање од тридесет дана?

6. Разговарамо о данима у седмици. Којим даном почиње, а којим се завршава седмица? Који је дан данас? Који је дан био јуче? Који ће дан бити сјутра? Који су дани викенда? Што тада највише воле да раде? Са киме најчешће проводе викенд?

7. Пјевају пјесму Седмица.

Рад с уџбеником

1. Прочитају текст и коментаришу календар. Бројимо мјесеце (први – јануар, други – фебруар...; када завршимо годину, почнемо испочетка: први – јануар, други – фебруар и тако даље). Разговарају о окретању круга на коме су приказани мјесеци. Када се круг окрене једном, протекне једна година. Који је сада мјесец? Пронађу мјесец у којем је рођен њихов најбољи друг или другарица.

2. Посматрају стони календар. Који је мјесец приказан на њему? Колико има дана? Који је дан означен црвеном бојом? Зашто? У којем дану почиње, а у којем се завршава? На годишњем календару проналазе мјесеце који имају исти број дана.

3. Читају текст и коментаришу временску траку. Уочавају скраћенице за дане у седмици. Како су скраћенице изведене? (Прва три слова у називу дана у седмици.) Које активности, осим школских, имају током недјеље? Који су дани предвиђени за одмор и породично дружење? Како њихове породице проводе то вријеме?

Рад с радном свеском

---

1. Пронађу данашњи датум и означе одговарајућом бојом.

2. Читају текст о томе што Марко ради ове недјеље. Који је данас дан? Што Марко ради сриједом? Гдје је био јуче? Који је то дан? Гдје ће ићи у четвртак? Који је први дан викенда, а који други? Што ће Марко тада радити? Цртежима представљају Маркове активности. Који дани нијесу поменути у Марковој причи? (Понедељак и петак.)

3. Који је по реду у години мјесец у ком је рођен Марко? Који је то мјесец? На основу кружног календара упишу редни број мјесеца у ком је рођен најбољи друг или другарица.

Помагала:

различити календари – зидни, стони, џепни, хамер, фотографије ученика

Баки је рођендан

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу чланове уже и шире породице
- примјењују основна правила лијепог понашања
- објасне одређене међуљудске односе и осјећања: поштовање, љубав, пријатељство, сарадња, толеранција.

Кључне ријечи:

заједница, родитељски дом, породично стабло, родбински односи, култура живљења, шира и ужа породица

Приједлози активности

1. Посматрају породичне албуме и разговарају о својим прецима. Којим су поводом настале фотографије (породично славље, излети, путовања, школовање...)? На кога од предака личе? Што им је заједничко? Које особине нијесу видљиве на фотографијама? (Понашање, вјештине.) Именују рођаке с мамине и очеве стране. Са којим су рођацима у крвном сродству (ујак, тетка, стриц и њихова дјеца), а с којима нијесу (ујна, стрина, тетак)?

2. Разговарамо о данима када је шира породица на окупу. Којим се поводом најчешће окупљају? Гдје се окупљају? Зашто се радују таквим окупљањима? Износе искуства о улози шире и уже породице у њиховом окупљању. Са киме су највише времена проводили? Што им је остало у сјећању? Како им узвраћају? Какав је њихов однос сада? Колико су често заједно?

3. Разговарамо о односима сарадње и толеранције у породици. Износе најчешће проблеме у комуникацији међу члановима породице и како их рјешавају.

4. Израђују дрво лијепих ријечи које се упућују члановима породице.

5. Изводе „игре улога“ – конфликти у породици и како их рјешавати.

Рад с уџбеником

1. Уочавају да постоји ужа и шира породица. Закључују да је породица заједница родитеља и дјеце. Читају текст и уочавају да су чланови породице међусобно повезани.

2. Тумаче породично стабло Ане и њеног брата. Наводе чланове очеве и мајчине породице. У каквим су родбинским везама Ана и њен брат са члановима очеве и мајчине породице? Може ли се стабло проширити (ујакова породица, стричева, теткина, бакини и дједови родитељи)?

3. На основу цртежа уобичајених ситуација међу дјецом, долазе до сазнања да је потребно поштовати и уважавати потребе других. Наводе примјере понашања у породици.

Рад с радном свеском

---

1. Уписују своје име, имена родитеља и најближих рођака у породично стабло; допуњавају реченице.

Славимо

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу државне и вјерске празнике
- опишу неке начине прослављања.

Кључне ријечи:

празници, обичаји, честитка

Приједлози активности

1. На календару потражимо дане обиљежене посебном бојом. Што они означавају? Које празнике славе у својој породици? Како их славе? Које празнике славе са својом породицом, а које с пријатељима? Који празник им је најмилији и зашто?

2. Цртају најмилији празник.

3. Израђују украсе за Нову годину. Украшавају учионицу.

4. Израђују новогодишњу честитку. Кома ће је посветити?

5. Пред празник (Бадњи дан, Божић, Бајрам, Нова година) разговарамо о долазећем празнику. Што знају о њему, како га славе, како ће провести слободно вријеме?

6. Учествују у школским прославама и приредбама. Приређујемо прославе у одјељењу.

7. Гледамо слике, читамо приче и пјесме о слављима.

8. Уколико смо у могућности, дјеца учествују на маскенбалу. Разговарамо о утисцима с маскенбала. Што им се највише допало? Што им се није допало? Ко се највише потрудио у изради маске?

Рад с уџбеником

1. Прочитају текст и коментаришу фотографије. Који су празници приказани на њима? Како се прослављају? Како га они прослављају?

Рад с радном свеском

1. Праве честитку по упутству. Комад тврђег папира (лист за цртање) величине А5 пресавију, вањску страну нацртају, обоје и обликују.

2. Одређују правилан редосљед цртежа из прилога број 5 и залијепе их. Испричају причу. Што раде Марко и отац? Што им недостаје? Какву јелку жели

отац, а какву Марко? Коју су јелку купили? Ко учествује у кићењу? Што су урадили с јелком после новогодишњих празника?

Какву јелку они ките (природну или вјештачку)? Што мисле о жељи Марковог оца да убере јелку у шуми? Што су на крају одлучили? Како им се допада њихов договор? Закључују да јелку у саксији могу китити неколико година. Износе своје приједлоге што урадити с њом када порасте. Гдје могу да је засаде?

3. Означавају наведене празнике у календару.

Помагала:

слике, приче и пјесме о слављима, колаж-папир, маказе

БРИНЕМ О СЕБИ

Поглавље *Бринем се о себи* садржи три теме: *Моје тијело, Храна, Живим здраво.*

Исходи знања које реализујемо овим поглављем јесу: да ученици проширују знања о свом тијелу; говоре о чулима (мириса, укуса, додира), уочавају да су за живот потребни ваздух, храна, вода; уче да храна садржи материје које су потребне за правилан раст и развој; сазнају да, осим што уносе материје у организам, прерађују их у организму и нешто од тога предају околина (издишу, излучују); разумију значај физичке активности за здрав живот; изграђују вјештине за очување и унапређивање здравља;

Добром здрављу доприноси правилна исхрана, физичка активност, боравак на свјежем ваздуху, лична хигијена и заштита. Храна је потребна свим живим бићима, из ње добијају енергију, која је потребна за кретање, раст, размножавање... Жива бића разликују се по томе чиме се хране. Биљке саме производе храну, а животиње су у исхрани директно или индиректно везане за биљке. Животиње се хране биљкама (биљоједи), животињама (месоједи), неке и биљкама и животињама (сваштоједи). Људи и животиње храну узимају на уста (почетак органа за варење), одакле сажвакана и с пљувачком помијешана, иде у желудац, а затим у цријево. Храна се разграђује – вари, а потом се преноси у крвоток и, путем крви, иде до свих дјелова тијела. Непотребне и непрерађене материје излучујемо путем столице. У столици се налазе бактерије које доприносе разградњи хране, зато напомињемо колико је важно да након употребе тоалета перу руке.

Разговарамо о навикама у вези с начином исхране. Говоримо о храни коју уносимо и истичемо значај правилне исхране (под изразом правилна исхрана подразумева се разноврсна и балансирана исхрана). Храну можемо да припремамо на различите начине (кувамо, печемо, сушимо...), али је пожељно да што више намирница узимамо у свјежем, непрерађеном стању. Важно је да узимати доста поврћа и воћа (vlakна, витамини), а мање масноћа и шећера и избјегавати тзв. брзу храну, као и храну која садржи конзервансе, заслађиваче, вјештачке ароме. Такође, не треба превише солити или заслађивати храну. Разговарамо о томе колико се у породици води рачуна о правилној исхрани. Подсјећамо дјецу на посљедице претјераног конзумирања слаткиша (гојазност, каријес). Говоримо о значају редовног и темељног прања зуба после сваког оброка. Разговарамо о томе како њихов организам реагује кад су гладни, а како ако узму превише хране? Кад су гладни, осјећају крчање цријева; ако узму прекомјерну количину хране, осјећају напетост у стомаку. Покварена храна (истекао рок трајања, неадекватна заштита и начин чувања намирница) може проузроковати тровање. Путем малих експеримената ученици посматрају што се и како дешава с одређеним намирницама у различитим условима (нпр. што се дешава с млијеком ако га дуже оставе на топлотом мјесту).

Осим хране, организмима је потребна и течност. Наш организам садржи

доста воде и без воде тијело може да буде далеко мање времена него без хране. Разговарамо о томе да је важно да узимају довољно течности, посебно кад су физички активни. И физичка активност доприноси бољем здрављу и правилном развоју организма. Наше тијело преко коже излучује зној, који садржи растворене соли и непотребне материје. Подсјећамо дјецу што се догађа кад су физички активнији или кад им је сувише топло. Зној с коже испарава и хлади им кожу и цијели организам.

Здрављу доприноси и редовно, правилно одржавање личне хигијене. Разговарамо о важности одржавања хигијене тијела и поступцима правилног понашања који нам помажу у заштити здравља. Говоримо о важности одлазака стоматологу и љекару ради редовног контролисања здравља.

Моје тијело

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу спољашње дјелове тијела, чула и њихову функцију.

Кључне ријечи:

чула (видим, чујем, миришем, додирујем)

Приједлози активности

1. На сто поређамо предмете различитих облика и глаткоће. Ученицима ставимо повез на очи. Опиписујемо предмете и наводе особине које су открили – обло, коцкасто, дугачко, меко, тврдо, храпаво, глатко... Наводе чуло помоћу којег су то открили.

2. Постављамо храну различитог укуса. Ученицима ставимо повез преко очију и дајемо их храну. Погађају укус хране – слано, слатко, горко, кисело, као и чуло помоћу којег су то сазнали.

3. Слушамо музику. Ученици ставе руке преко ушију. Наводе како се чује музика када су руке преко ушију, а како када их склоне. Појачавамо и утишавамо звук. Како се осјећају у првом и у другом случају? Објаснимо дјечи да прегласан звук може утицати на наше здравље.

4. Разговарамо о начину облачења љети и зими. Зашто се зими облачимо топлије? Којим дијелом тијела осјећамо хладноћу и топлоту? Што би се догодило када се не бисмо топло облачили током хладних зимских дана?

5. Наводе како сазнају које предмете имају у учионици, што се налази на зиду учионице, у околини школе... Уколико у одјељењу има дјече која носе наочаре, разговарамо о томе како виде непосредно окружење с њима и без њих. Ко им је објаснио да би требало да их носе, колико често и зашто иду на контролу?

6. Разговарамо о неопходности чувања наших чула. Што лоше утиче на чула и како да их заштитимо?

Рад с уџбеником

1. Посматрају слике и читају текст. Како се тијело понаша када нам је хладно? (Дрхти, тресе се...) Којим дијелом тијела виде, чују...? Уколико неко дијете носи наочаре, разговарамо о томе колико често иде на контролу. Присјећају се систематског прегледа у школи. Зашто је то неопходно? Преко којег дијела тијела осјећамо хладноћу? (Кожа.) Ученици причају о својим искуствима када им је било хладно, и због чега.

Рад с радном свеском

1. Повезују чула с одговарајућим ријечима.

Храна

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне да тијело нешто прима, а нешто даје околини (излучивање)
- објасне значај редовне и разноврсне исхране за здравље човјека.

Кључне ријечи:

храна, пиће, ваздух, прерађивање, излучивање, дисање, знојење; храна – воће, поврће, млијеко, производи од млијека, месо; правилна исхрана, разноврсна исхрана; храна се квари: труне, суши се, убуђа се; замрзавање хране, сушење

Приједлози активности

1. Наводе што је животињама које гаје у учионици (рибицама, пауку, хрчку...) потребно за живот – храна, вода, ваздух. Што би се догодило кад би престали да их хране или да им дају воду? Зашто пса морамо изводити напоље? Зашто мијењамо воду у акваријуму, чистимо кавез у коме је птица, хрчак? Што је потребно биљкама? Што би се догодило да их оставе на тамном мјесту, без воде или да их изваде из земље? Претпостављају што је њима потребно за живот. Како се осјећају кад су гладни?

2. Прате своје дисање. Оптрче један круг или играју игру Дан и ноћ. Уочавају разлику у дисању прије трчања (игре) и послије. Уочавају да је дисање убрзаније. Неки ученици су се ознојили. Разговарамо о томе што је узрок.

3. Дишу у огледалце. Схватају да се огледалце оросило због водене паре која се налази у плућима.

4. Организујемо игру Читамо без зареза (изаберемо познат текст). Добијају задатак да у једном даху прочитају што више редова из одређеног текста, а побједник је онај ко прочита највише ријечи. Уочиће да не могу дуго да читају ако не узимају ваздух.

5. Омотају пластичну кесу око ручног зглоба. Након одређеног времена кеса ће се оросити, а кожа испод кесе биће влажна. Разговарамо о томе зашто се то догодило.

6. Преко биљке у саксији ставимо прозирну пластичну кесу, завежемо и ставимо на топло мјесто. Пратимо дешавања. Што се догодило? Након одређеног времена кеса се оросила, појавиле су се капљице воде. Уочавају да се и у биљкама налази вода.

7. Разговарамо о томе што воле да једу. Могу ли да одреде храну ако је не виде, већ само помиришу, послушкују или додирују прстима? Ученицима ставимо повез на очи. Понудимо им комадиће воћа, поврћа, кекса, чоколаде, чашу сока... Погађају врсту хране помоћу чула мириса и укуса. Описују мирис и укус хране. Схватају да храна има мирис и укус.

8. Причају причу о путу хране. Цртежом изразе своје представе о путу хране кроз тијело.

9. Читамо текстове који говоре о дисању. Како дишу животиње? Како дишу оне које живе у води? Зашто је потребно да рибицама повремено замијенимо воду?

10. Разговарамо о томе одакле долази храна. Причају причу о настанку млијека. Цртежима представљају пут млијека одливаде до трпезе. Претпостављају одакле долази пире, салата, кифла...

11. Донесу различиту амбалажу у којој је била храна: кутије кекса, корнфлекса, кесе макарона, тетрапак млијека, пластичне чаше воћног јогурта и другу амбалажу за чоколаду, бомбоне, кечап... Разговарамо од чега је направљена храна. Разврставају на храну од брашна, поврћа, меса, млијека.

12. Храна има одређени рок трајања, и он може бити дужи или краћи. С временом, хљеб се убуђа, воће и поврће трули или вене. Покварена храна може проузроковати тровање. Разговарамо с ученицима о томе како одлажемо храну.

13. Код куће ставе један хљеб у пластичну кесу, а други држе на ваздуху. Послије седам дана донесу у школу. Посматрају што се догодило са хљебом. Разговарамо о запажањима. Може ли хљеб остати свјеж дуже времена? Не, зато га купујемо сваког дана. Купујемо ли и воће, поврће, месо сваког дана? Како њима продужавамо трајање?

14. У чашу сипају млијеко и оставе на топлем мјесту (поред радијатора, на сунцу). Сјутрадан излију млијеко из чаше у здјелице и посматрају како се млијеко промијенило (промијенио се мирис и изглед, млијеко има киселкаст мирис, згрушало се и више личи на јогурт). Како можемо спријечити да се млијеко не поквари? Млијеко се у фрижидеру неће покварити јер се налази на хладном мјесту.

15. Јабуку преполовимо напола. На једну половину јабуке накапају сок од лимуна, тако да покрију пресјечену површину. На крају часа посматрају промјене на половинама јабуке. Што се догодило с половином на коју нијесу накапали лимун? Како се промијенила?

16. Уколико смо у могућности, изводимо ученике у оближњу добро опремљену самопослугу. Понесу свеску и оловку. Подијелимо их у три групе. Једна група црта или пише све што је замрзнуто, друга прави попис конзервираних намирница, трећа сушене.

Рад с уџбеником

1. Разговарамо о томе да су за живот (кретање, раст, размножавање) потребне одређене материје – храна, вода и ваздух. Храну узимамо кроз уста. Загризу комадић кекса, сажваћу и прогутају. Чиме су загризли кекс (зубима)? Чиме су га помјерали у устима (језиком)? Што се још дешава у устима с храном? (Постаје мекша, натопи се пљувачком.) Покушавају да поједу кекс тако да не помјерају зубе или језик. Установиће да су им зуби и језик неопходни за прераду

хране. Пут кретања не могу да виде, али могу да претпостављају што се с храном даље догађа.

Осим хране, сваког дана морамо уносити и течност. Један дио течности добијамо кроз храну, а други дио кроз пиће. За живот је потребан и ваздух, који узимамо из околине преко органа за дисање. Ученици удишу и издишу ваздух. Који се дио тијела помјера када удахну ваздух? (плућа – груди) Што се дешава када издахнемо?

Када храну и пиће унесемо у организам, они се неко вријеме задржавају и прерађују у организму, а оно што не прерадимо или што нам не треба излучујемо (кроз мокраћу и столицу). Наглашавамо да је веома важно да након употребе тоалета обавезно треба опрати руке, јер у мокраћи и столицу постоји много бактерија. Што се дешава када попију много течности? Течност излучујемо и знојењем. Много више воде излучујемо када је вруће, тада се више знојимо. Због тога је потребно узимати довољну количину воде (дјеца 1 литар). Издисањем испуштамо ваздух који више није потребан нашем тијелу. И животиње се хране и излучују.

2. Посматрају слику и коментаришу је. Уочавају пут хране. Измјере обим стомака прије узимања хране и последице јела, осјећају напетост у стомаку. Разговарамо о томе како се осјећају када су гладни. Када им крче цријева?

3. Коментаришу цртеж: камо Стефан треба да одложи храну са стола како би се она дуже могла користити?

4. Ваљаност хране продужавамо држањем у фрижидеру или замрзавањем. Храну можемо сачувати и одговарајућом прерадом. Ако из хране издвојимо воду, она се може дуже сачувати. Тако, неку храну сушимо (воће, месо), а другој додајемо шећер, кувамо је, стављамо у сирће или додајемо сок од лимуна.

Рад с радном свеском

1. Рјешавају ребус. Рјешења ребуса су: вода, храна, ваздух.
2. Напишу јеловник за један дан. Разговарамо о храни коју највише воле да једу. Зашто је потребно јести разноврсну храну?
3. Коментаришу слике. Заокружују што од приказане хране чувамо у фрижидеру.
4. Записују рецепт свог омиљеног јела (колача, сендвича...).
5. Разговарамо о томе како настаје храна. Цртају своје представе о томе од чега настаје сир, сок, мед и пршута.

Помагала:

огледалца, најлон-кесе, енциклопедије, биљка у саксији, кекс, метар, јабука, лимун, амбалажа од хране

Живим здраво

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне значај физичке активности и одмора, личне хигијене и превенције болести ради здравља човјека
- примјењују и развијају вјештине које им омогућавају да самостално брину о властитом здрављу.

Кључне ријечи:

здравље, правилна исхрана, хигијена, лична хигијена, стоматолог, вакцина, витамини

Приједлози активности

1. Разговарају о храни коју најчешће једу. Разговарају колико често једу воће, поврће, месо. Колико током дана попију воде? Зашто не треба јести превише слаткиша и пити газирана пића? На дволисту прикажу „здрави“ и „нездрави“ јеловник.

2. Разговарају о томе колико воде попију у току дана. Читају текстове о важности уношења воде у организам, за сва жива бића. Посматрају кожу када су физички активни. Када се више знојимо?

3. Разговарају о прању зуба – колико пута на дан перу зубе, како их перу, колико то траје... Демонстрирају правилно прање зуба, коментаришу зашто зубе треба прати три минута (толико је потребно да се зуби темељно оперу).

4. Посјећујемо стоматолога. Разговарају о важности хигијене уста и зуба. Претходно припремимо питања за интервју.

5. У кутију ставимо средства за одржавање хигијене. Ученик извади један предмет и описује његову намјену.

6. Позивамо у госте представнике удружења горана, планинара или извиђача. Разговарају о њиховим активностима и уче како се у природи треба понашати.

Рад с уџбеником

1. Посматрају цртеж и уочавају да различита храна утиче на раст и развој тијела. Зашто је Марко весео на слици која означава здравље? Коментаришу што је још потребно да једу ради доброг раста и развоја. Која ће им храна омогућити већу снагу, која бољи раст? Уочавају важност разноврсне исхране.

2. Разговарамо о важности одржавања хигијене тијела, о мјерама које треба предузимати и средствима којима треба да се служимо како бисмо очували здравље. Уочавају средства за одржавање хигијене тијела. Они већ сами могу да

брину о личној хигијени. Колико се често туширају, перу косу? Зашто не треба да користе туђи чешаљ, четкицу за зубе, пешкир?

3. Разговарају о редовном одласку стоматологу и вакцинацији. Зашто је неопходно да добију вакцину? Присјећају се систематског прегледа. Претпостављају зашто је систематски преглед важан. Закључују да код љекара не иду само када су болесни.

4. Разговарају о томе да је ради здравља потребно боравити напољу, на чистом ваздуху, бавити се спортом, спавати довољно. Ко се бави неким спортом? Ко би желио да се бави спортом? Игра, спорт, забава и одмор доприносе добром здрављу. Износе свој доживљај изреке „У здравом тијелу – здрав дух“.

Рад с радном свеском

1. Означавају што можемо јести сирово, а што треба да буде кувано.

2. Понуђена су различита средства која се користе за хигијену тијела, стана и одржавање одјеће и обуће. Ученици треба да саставе листу средстава која самостално користе за личну хигијену.

3. Разговарају о томе што раде сваког дана. Посматрају и коментаришу цртеже. Означавају што раде сваког дана. Сваки ученик преброји означене активности. Уколико имају више од седам ознака, значи да живе веома здраво.

4. Читају исказане тврдње и заокружују ДА ако је тачна, а НЕ ако је нетачна. Сами провјере одговоре у рјешењу испод задатка.

ПРОЉЕЋЕ ЈЕ ТУ

У контексту поглавља под називом *Прољеће је ту*, кроз одабране и повезане теме присјећамо се са дјецом прошлогодишњих размишљања и сагледавања природних промјена током године. У заједнички оквир овог поглавља укључили смо шест тема повезаних заједничким одредницама: *Дрво се мијења, Слични, а различити, У повртњаку, Одакле долази храна, На ливади, Језеро.*

Реализујући ову тему ученици продубљују сазнања о промјенама у природи и активностима људи у прољеће, упоређују ово годишње доба с претходним, уочавају разлике између годишњих доба у различитим погледима, упознају и сагледавају неке активности људи својствене одређеним годишњим добима и притом сазнају више о начинима извођења тих активности; уче о вјештинама потребним при коришћењу алатки за производњу хране; развијају разумијевање о повезаности живих бића; уочавају да су жива бића везана за различита окружења и да се веома разликују по неким карактеристикама, али и да имају заједничка обиљежја.

И прошле и ове године разговарали смо о промјенама у природи, на биљкама, животињама, у активностима људи. Настављамо да, кроз различите активности, примјењујући различите сазнајне поступке (истраживање, експериментисање, посматрање, упоређивање...), омогућимо ученицима да сазнају више о различитим промјенама у прољеће. Излазимо у двориште, обилазимо парк, ливаду или травњак и користимо прилику да ученицима омогућимо да сами уоче промјене у биљном свијету (раст, листање, цвјетање). Разговарамо о промјенама у животу животиња – буђење из зимског сна, повратак птица, мијењање перја или крзна, нови младунци...

Разговарамо с ученицима и о активностима људи у прољеће. Препознају различите активности у прољеће – уређују се паркови, баште, вртови, њиве, окопавају се биљке, орезују и штите воћке. Земљиште се припрема за сијање поврћа, цвијећа. У томе могу да учествују и дјеца. Већ смо разговарали о различитим прољећним активностима у граду и на селу. У граду одрасли и дјеца брину о биљкама и цвијећу у својим становима, радним просторима, дворишту, врту, парку. У селу и у приградским насељима, људи обрађују земљиште и саде; у раду користе различите алатке. Подсјећамо на активности људи у њиви, на ливади, у повртњаку, воћњаку. Које су алатке потребне за ове радове? Користећи уџбеник, филмове, енциклопедије, апликације, али и кроз непосредно искуство и посматрање приликом посјете сеоском домаћинству, ученици размјењују знања и идеје о начинима узгајања, одржавања и заштите биљака. Разговарамо о значају биљака у исхрани. Зашто нам је неопходно воће и поврће? Које плодове узимамо у сировом стању, а које прерађене?

Жива бића се рађају, расту, старе и умиру. Остављање потомства, тј. репродукција, основно је својство живих бића. Биљке се размножавају из различитих органа – луковице, стабла, листа или оплођењем (цвјетова). Људи и животиње имају потомке који личе на своје родитеље. Некада сличности између родитеља и потомака нијесу на први поглед уочљиве.

Различити organizmi живе у различитим срединама, а заједничко им је да су сви прилагођени средини у којој живе. Животиње и биљке које живе у сличним или истим животним срединама (условима) имају заједничке особине.

Ливада је екосистем који се одржава захваљујући човјековој активности – кошењем. Зато се на ливади не развијају дрвенасте форме, а готово да нема ни једногодишњих биљака. На ливади расту биљке чији цвијет расте ниско изнад земље, па их коса не оштећује (маслачак, бијела рада и др.). У коријену или у подземном дијелу стабла (кртола, луковица) могу да садрже резервну храну, због чега брзо расту и цвјетају у прољеће. Траве имају велику способност обнављања. Оне имају жиличаст коријен, не могу упијати воду из дубљих слојева земље, али им погодује киша током прољећних дана. Неке ливадске биљке опрашује вјетар, а друге опрашују инсекти. Биљке које опрашују инсекти имају цвјетове упадљивих боја, мирисне су, имају љепљива поленова зрна. Биљке које опрашује вјетар имају мање упадљиве цвјетове без мириса. Плодови и сјемена разносе се вјетром и водом, разносе их животиње, многе и човјек. Биљке које лако успијевају и расту на различитим површинама зовемо коров. Коровске биљке живе кратко, али производе пуно сјемена. На ливади се могу уочити многи инсекти. У потрази за храном (полен, нектар) инсекти опрашују биљке – преносе полен с једног цвијета на други. Животиње које живе у земљи прилагођене су средини без свјетлости или с мало свјетлости и с пуно влаге. У тамном простору оријентишу се помоћу чула додира и мириса.

За разлику од зељастих ливадских биљака, многе водене биљке имају јака потпорна ткива. Неке расту на ободу баре или језера, највећим дијелом стабла изнад воде (трска, рогоз). Друге имају листове и цвјетове на површини воде (локвањ, водени орашак), или су цијеле потопљене у води (ресина) – гледајући с обале ове биљке не можемо видјети. Рибе имају хидродинамички облик тијела и посебне органе за кретање – пераје. Осим риба, у води или уз воду живе и друге животиње – чапља, пеликан, жаба, бјелоушка... Ове животиње у води проналазе храну или склониште. Неке су у једној развојној фази везане за воду (жабе, ларве неких инсеката).

Животиње се крећу на различите начине у зависности од грађе тијела и средине у којој живе. За кретање животиње користе различите дјелове тијела – ноге, пераја, реп, пипке или се крећу цијелим тијелом. Животиње у води пливају, крећу се цијелим тијелом (нпр. пијавица), клизе по површини воде (водене стјенице) или пузу по дну. Копнене животиње лете, скачу, пузу, гмижу.

Дрво се мијења

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу и опишу временске промјене у природи и активности биљака, животиња и људи у складу с годишњим добом
- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе.

Кључне ријечи:

шума, вјесници прољећа, листопадне биљке, зимзелене биљке

Приједлози активности

1. Обилазимо парк или шуму у близини школе. Прате промјене на биљкама које су посматрали и раније. Што је ново? Уочавају пупољке на гранама. Претпостављају што ће се из њих развити (лист, цвијет).

2. Уочавају листопадне и зимзелене биљке. Наводе разлике међу њима.

3. Посматрају животиње. Којих није било зими? Зашто их није било? Гдје су провеле зиму? Многе животиње добијају младунце. Претпостављају зашто сада, а не у јесен или зиму.

4. Израђујемо прољећно стабло. Околину стабла попуњавамо сликама животиња које су видјели током обиласка шуме или парка.

5. Обилазимо ливаду или травњак у близини школе. Уочавају и именују биљке. Упоредију их по изгледу, боји и мирису. Беру их, пресују и праве хербаријум.

6. Испуњавају табелу временских прилика.

7. Разговарају о томе како топлије вријеме и дужи дани у прољеће утичу на њихове активности. Како проводе слободно вријеме? Гдје га проводе? Које игре сада могу да играју? Како се тада осјећају?

8. Посматрају понашање људи и животиња у различитим временским приликама. Разговарају о сопственом понашању при таквом времену. На што их упозорава облачно небо? Какву гардеробу облачимо? И на прољећном сунцу треба се заштитити; објаснимо да кожа „памти“ црвенила.

9. Уочавају активности људи у врту, њиви, воћњаку, парку. По каквом се времену обављају те активности? Зашто? Како они могу учествовати у тим радовима?

10. Читају приче или гледају филм о буђењу животиња из зимског сна и о њиховој бризи за младунчад.

11. Читају занимљивости о животињама.

Рад с уџбеником

1. Посматрају слику природе у прољеће. Именују њене становнике. Којих животиња није било на слици природе зими? Уочавају промјене на биљкама у односу на претходно годишње доба. Што је на слици ново у односу на слику природе зими? Какво је небо? Претпостављају зашто баш у прољеће велик број животиња добија младунце (топлије је, има више хране).

2. Именују биљке са слике. Зашто их зовемо вјесници прољећа? Што значи ријеч вјесник? Које су од њих видјели, гдје? По чему су слични? По чему се разликују? Да ли знају за неке којих нема на слици?

3. Како изгледа град у прољеће? Што се разликује у односу на зиму? Што раде одрасли, дјеца? Што би још могла радити дјеца?

4. Како изгледа парк у прољеће? Које су биљке процвјетале? Да ли све биљке олистају у исто вријеме? Уочавају да неке биљке могу прво да цвјетају, па онда листају.

Описују изглед козе и јарића. Чиме је прекривено тијело козе? Чиме се храни коза? Чиме се хране младунци?

Рад с радном свеском

1. Дате су реченице које говоре о промјенама у природи. Заокружују исправне тврдње.

2. Цртају „своје“ дрво у прољеће.

3. На ливади уберу цвијет и пресују га. Запишу како се зове, гдје су га убрали и када.

Помагала:

платно, колаж-папир, маказе, филм о животињама, енциклопедије

Слични, а различити

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу основне карактеристике живих бића (рађа се, расте, храни се, излучује, размножава / оставља потомство, стари, умире) и основне услове за живот живих бића
- наведе карактеристичне животињске врсте из свог окружења (домаће и дивље животиње).

Кључне ријечи:

потомак, рођак, предак, близанци; домаће и дивље животиње; крдо, јато, стадо, рој, чопор; ветеринар

Приједлози активности

1. Разговарају о својој сличности с родитељима. Какве су им боје очи и коса? Ко у породици има такву боју? Коментаришу и друге сличности и разлике.

2. Записују те карактеристике и лијепе их на пано. Ученици код себе препознају сличне карактеристике, записују своје име испод одговарајућег папирића. На тај начин уочавају да поред сличности с родитељима имају и међусобних разлика.

3. Израђују графикон наведених сличности.

4. Разговарају о томе да животиње живе у групама. Зашто живе у групама? Зашто се птице селе у јатима? Зашто су на ободу јата старије птице, а у средини млађе?

5. Разговарају о кућним љубимцима и домаћим животињама. Како брину о њима? Чиме их хране? Како брину о њиховом здрављу? Ко их лијечи? Да ли их редовно вакцинишу? Зашто је редовна вакцинација потребна?

6. У групама моделују породице животиња од пластелина.

7. Обиђемо сеоско домаћинство. Посматрају животиње и њихове младе. Именују чланове животињских „породица“: крава, бик, теле; кобила, коњ, ждријебе... Разговарају о сличностима и разликама међу животињама исте и различите врсте. Разговарају с домаћином о узгоју животиња. Гдје су смјештене, како одржава хигијену, због чега их узгаја...?

8. Именују дивље животиње из свог окружења. Наводе разлике између домаћих и дивљих животиња. Израђују пано домаћих и дивљих животиња.

9. Причају о згодама и незгодама. Уколико у одјељењу има близанаца, износе сличности и разлике међу њима. Како их разликују? Што им је слично? Коментаришу разлике између близанаца које су срели. Да ли у њиховој породици или окружењу има одраслих близанаца? У чему су слични, а у чему различити?

Уочавају да, поред велике сличности, близанци нијесу увијек у потпуности једнаки. Разумију да су неке сличности и разлике видне, а неке нијесу. Близанци могу имати различита интересовања, жеље и склоности.

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају фотографију породице. Ко су родитељи, а ко потомци? Уочавају сличности између родитеља и потомака. У чему се разликују? Коментаришу изглед близанаца. У чему су слични, а у чему различити?

2. Разговарају о фазама у развоју лептира и жабе. Уочавају да на почетку живота уопште не личе на родитеље.

3. Посматрају слике група животиња: чопора вукова, стада оваца, јата риба и птица. Уочавају да су за неке групе називи различити, а за неке исти. Претпостављају зашто се животиње групишу у чопоре, крда, стада, јата... Повезују то са човјеком. Како се групишу људи? Зашто човјек не може да живи сам?

Рад с радном свеском

---

1. Поред одрасле јединке упишу назив младунца.

Помагала:

пластелин

У повртњаку

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне како људи производе храну
- наведу карактеристичне биљне врсте из свог окружења
- препознају различите дјелове биљака.

Кључне ријечи:

повртњак, дјелови биљке: коријен, стабло, цвијет, плод, сјеме

Приједлози активности

1. Посјетимо повртњак. Разговарају с власником. Питања припремимо у школи, на примјер: Што расте у повртњаку? Како се земљиште припрема за сађење? Које алатке користи у повртњаку? Када се земљиште ђубри? Зашто се ђубри земљиште? Колико се често залива? Како штити биљке од штеточина? Што ради с плодовима? Како се одлажу и чувају плодови? Ако их продају, гдје то раде?

2. Донесу сјеме различитих биљака. Упоређују сјеме по облику, величини, боји. Што им је заједничко? У чему се разликују? Отворе зрно пасуља и погледају што је унутра. Што садржи сјеме? Правимо разредну збирку сјеме.

3. Од различитих сјеме израђују зидне слике; прво оловком нацртају што желе. Затим премажу љепилом и залијепе сјеме.

4. Кашичицом захвате сјеме различитих биљака (бундеве, кукуруза, пшенице, сунцокрета), па изброје колико је сјеме у кашичици. Израђујемо графикон броја сјеме у једној кашичици. Којег сјеме у једној кашичици има највише, а којег најмање?

5. Сијемо сјеме различитих биљака. Посматрају што ће се из њих развити и када. Да ли сјеме исте биљке клијају једнако брзо? Које је сјеме исклијало прво, а које посљедње? Посматрају раст пасуља. На стабљици пасуља означе фломастером три црте у размаку од по пола центиметра. Након недјељу дана уочавају размак између црта. Колико су сада удаљене црте?

6. Луковицу зумбула ставимо у прозирну посуду, тако да је само дно покривено водом. Запажају што се догађа с биљком и записују промјене. Када је исклијала биљка? Када је процвјетала?

7. Афричкој љубичици откинемо један лист и посадимо га у земљу. Посматрају што се догађа и записују у дневник.

8. У картонску кутију ставе проклијали кромпир. Затворе кутију и направе један отвор (тако да само кроз њега улази свјетлост). Након неколико дана отворе кутију и посматрају што се догодило. На којој је страни кромпир највише проклијао? Зашто?

9. Читамо текстове о заштити биљака од штеточина. Зашто произвођачи прскају воће и поврће? Зашто је то добро, а зашто лоше? Како бисмо могли смањити употребу заштитних средстава (инсектицида)? Да ли ти отрови могу да уђу у наше тијело, и како? Износе своје претпоставке.

10. У двије или три прозирне чаше сипамо воду и у сваку додамо туш различите боје. У чаше ставимо по један бијели каранфил. Посматрају што ће се догодити са цвијетом. Зашто је цвијет промијенио боју? Како је боја доспјела до цвијета? Повезују с коришћењем средстава за заштиту биљака.

Рад с уџбеником

---

1. На слици је приказан повртњак. Именују биљке које препознају. Наводе дјелове биљака које можемо да једемо. Описују изглед јестивих дјелова – боју и облик. Коментаришу сличности и разлике. Које поврће можемо јести сирово, а које не можемо? Наводе активности људи у повртњаку. Како дјеца помажу одраслима? Које се алатке користе при обради земљишта? Наводе производе које добијамо од поврћа. Од чега добијамо кечап, ајвар, разне салате? Што се додаје салатама? Који производ од грожђа додајемо салатама?

2. Именују дјелове биљке. Читају од чега настаје плод. Гдје се налази сјеме? Што ће од њега настати?

Рад с радном свеском

---

1. Повезују биљку са земљиштем на којем расту.

2. Попуњавају графикон на основу података из табеле. Којег поврћа има највише, а којег најмање?

3. Именују и записују дјелове дрвета и цвијета.

4. Повезују сјемена с одраслом биљком.

Помагала:

посуде за сађење, земља, сјемена различитих биљака, луковица, лист афричке љубичице, лопатица, грабуљице, чаше, туш у боји, бијели каранфили

Одакле долази храна?

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне како људи производе храну
- наведу карактеристичне биљне врсте из свог окружења
- објасне (на конкретном примјеру) како људи утичу на природу.

Кључне ријечи:

воћњак, виноград, њива; бере, орезује, прихрањује, сије, оре; алатке: мотика, ашов, маказе, ручна пумпа

Приједлози активности

1. Посматрају воћњак, виноград, њиву. Именују биљке које тамо расту. Уочавају разлике у изгледу биљака које расту на различитим парцелама. Какво им је стабло, лист, плод? Коментаришу разлике у изгледу биљака и плодова исте врсте.

2. Цртају оно што су видјели током обиласка у природи: воћњак, виноград, њиву.

3. Израђујемо паное земљишта различитих намјена: воћњак, виноград, њива. Сваком од њих придружују цртеже плодова биљака које тамо расту.

4. Наводе активности које људи обављају у воћњаку, винограду и на њиви. Коментаришу сличности и разлике међу њима. Како се припрема земља за сијање и сађење биљака? Што би они могли да раде?

5. Уочавају и именују алатке које се користе у воћњаку, винограду и на њиви. Које од њих користимо и у воћњаку и у винограду и на њиви? За које активности их користимо? Повезују алатке с глаголима. Именују машине са слике. На којем се земљишту најчешће користе машине? Зашто?

6. Покретима тијела опонашају сађење, сијање, резивање, брање, прскање, окопавање...

7. Разговарамо о производима које добијамо од воћа, поврћа, житарица. Зашто се плодови прерађују? Плодови сазријевају у одређеном дијелу године; разговарамо о томе који плодови сазријевају у прољеће (трешња, јагода, вишња), а који касније, у љето и јесен (бресква, крушка, лубеница, смоква, нар...).

8. Разговарају о омиљеном воћу. Које воће највише воле? Колико често једу воће? Да ли то воће успијева у њиховом крају? Зашто воће морамо опрати прије јела?

9. Моделују од пластелина воће, житарице, алатке које користимо при берби плодова биљака или обради земљишта.

10. Разговарамо о томе како се прави хљеб. Од чега се прави хљеб? Од

којих се житарица прави хљеб? Коју врсту хљеба највише воле? Пишу рецепт за прављење хљеба.

11. Од тијеста праве воће, поврће и житарице. Обликовано тијесто суше и бојају температурама одговарајућом бојом.

12. Разговарају о временским приликама и о томе како оне утичу на раст биљака. Како временске непогоде утичу на биљке? Што ће се догодити с биљкама после поплаве? Што ако је суша? Како им можемо помоћи? Износе своје претпоставке о томе.

Рад с уџбеником

1. Посматрају слику и коментаришу што је приказано на њој. Описују изглед њиве. Што је засијано на њиви (кукуруз и пшеница)? Које се алатке и машине користе на њиви? Описују њихов изглед. За што се користе алатке? За које се послове користе машине? Које врсте хране добијамо од кукуруза и пшенице?

2. Посматрају слику и коментаришу је. Што се узгаја у винограду? Како се зове плод винове лозе? Како изгледа грозд грозђа? Када сазријева грозђе? Коментаришу активности дјецe и одраслих. Које алатке користимо у винограду? Када се користе маказе? Када пумпа за прскање? Због чега се прска винова лоза? Разговарају о производима од грозђа. Који од њих није препоручљив за дјецу и зашто? Зашто одрасли морају водити рачуна о количини вина које пију?

3. Посматрају слику воћњака. Именују воћке са слике. Именују воће. Описују изглед воћа – боју, облик. Коментаришу сличности и разлике. У које доба беремо трешње? Да ли све воће сазријева у исто доба? Наводе активности одраслих и дјецe. Разговарају о алаткама које користе у воћњаку. Које од њих не користимо на њиви? (Тестера.) Зашто? Које производе добијамо од воћа?

4. Посматрају слике и коментаришу како се воће и поврће допрема до града.

Рад с радном свеском

1. Посматрају цртеже и читају ријечи. Повезују што је направљено од чега.

2. Разговарамо о особинама јабуке (плода). Чиме осјећамо мирис, боју, укус? Што осјећамо прстима – додиром? Испод цртежа записују особине које могу осјетити одговарајућим чулима. Зашто људи прскају воће? Што се догоди ако се воће не прска? У каквом ће се воћу појавити црв – прсканом или непрсканом? Схватају да је здравије непрскано воће иако плод није примамљив као прскани.

Помагала:

пластелин, тијесто

На ливади

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе.

Кључне ријечи: ливадске животиње, животиње које живе у земљи, дјелови биљака (коријен, стабло, лист, цвијет), дјелови тијела животиња (ноге, крила...)

Приједлози активности

1. Обилазимо ливаду. Посматрају и описују изглед биљака. Посматрају животиње. Уочавају да су неке на цвијећу, друге на земљи, треће у земљи. Које животиње препознају? Посматрају изглед животиња. По чему су сличне? По чему се разликују?

2. Уберу двије различите биљке (са цвијетом). Упоредјују изглед стабла, листа, цвијета. Упоредјују мирисе. Претпостављају зашто биљке миришу.

3. Потражимо маслчак и извадимо га с коријеном, водећи рачуна да га не покидамо. Исто урадим и са травом. Упоредјују коријен маслчка и траве. Коријен траве је жиличаст, он упија воду из површинских слојева земље. Коријен маслчка је дужи, упија воду из дубљих слојева земље.

4. Посматрају инсекте на ливади. Упоредјују их. Какав им је облик тијела, величина, боја? Посматрају животиње које живе у земљи. Износе своје претпоставке о томе зашто животиње често имају боју околине у којој живе.

5. На ливади пронађу инсекте и ставе их у теглу. Воде рачуна да их не повриједи. Посматрају понашање животиња. Сазнају чиме се хране. Уочавају дјелове тијела, користе лупу. Нагласимо да животиње треба да врате у природу.

6. Изаберу једну ливадску биљку и нацртају је.

7. Изаберу једну ливадску животињу и нацртају је.

8. Израђујемо пано ливадских животиња. Разговарамо о екстремитетима за кретање. Групишемо животиње према начину кретања: лети, скаче, гмиже, хода.

9. Читају текстове о ливадским биљкама и животињама.

Рад с уџбеником

1. На цртежу посматрају биљке и животиње и именују их. Разговарамо о карактеристикама ливадских становника. Које биљке виде на слици? Које животиње? Гдје су их још видјели? Има ли дрвећа на ливади?

2. Посматрају цртеже и коментаришу ко се чиме храни. Наводе још неке примјере које знају. Изучавају међусобну зависност биљака и животиња. Уочавају ко је биљојед, а ко месојед.

Рад с радном свеском

---

1. Цртају ливаду у прољеће.
2. Прича о маслачку дата је у четири слике. Прва слика је постављена, остале три залијепе из прилога број 6, према временском слиједу. Испричају причу о маслачку.
3. Напишу имена становника ливаде.
4. Разговарамо о кретању животиња. Обоје животиње према упутству. Које животиње ходају, које лете, а које гмижу?

Помагала:

посуде за чување животиња, ручна лупа, енциклопедије

Језеро

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе.

Кључне ријечи:

водене биљке и животиње, копнене биљке и животиње, трска, локвањ, вилин коњиц, пуноглавац, чапља, пуж

Приједлози активности

1. Уколико смо у могућности, с ученицима обиђемо бару или језеро. Посматрају биљке које расту у води. Које од њих знају? Што им је заједничко? Уочавају да већина биљака које живе у води има дугачку стабљику. Износе своје претпоставке зашто је тако. Описују изглед листа и цвијета. Лист локвања плута по води, али је стабљика испод воде, и коријеном је причвршћена за тло. Које биљке расту на копну, на обали? У чему се разликују од биљака које расту у води?

2. Уочавају животиње које живе у води. Именују оне које знају. Описују их. Како им је тијело? Како се крећу? Које живе изнад површине воде, а које у води? Износе своје претпоставке о томе зашто ту живе – неке у води траже храну, неке се у води размножавају, а неке живе у њој.

3. У пластичну кантицу захватимо воду из језера или баре. Посматрају животиње које су захватили с водом. Можемо мрежом захватити животиње и ставити их у кантицу с водом. Како се крећу водене животиње (пераје, ноге, пипци, реп...)? Упоредују с кретањем животиња које живе на ливади (гмижу, лете, скачу, ходају). Разумију да начин кретања и облик тијела зависи од средине у којој живе.

4. Упоредују биљке које живе у води с биљкама ливаде. Какве листове и стабла имају водене, а какве ливадске биљке? Уберу биљку која расте поред воде и биљку која живи на ливади. Која ће брже увенути? (Биљка која живи на обали језера или баре не може дуго без воде.)

5. Из енциклопедија читамо о кишној глисти и пужу. Претпостављају зашто се кишна глиста тако зове? Зашто их највише можемо видјети по влажном времену? Каква им средина одговара? (Влажна.) Потраже испод лишћа глисту и пужа. Које су још животиње видјели на истом мјесту? Опицавају руком земљиште на којем живе? Како мирише?

6. Ученицима подијелимо цртеже водених биљака и животиња, тако да по један дио биљке и животиње недостаје. Уочавају који дио недостаје и доцртају га.

7. Након већих киша или поплаве обилазимо околину. Посматрају ливаду након поплаве или обалу језера (баре). Што уочавају?

8. Цртају биљке и животиње које живе у води и на копну (обали).

9. Читају текстове о птицама које живе у близини баре и језера. Сазнају које су птице угрожене. Које су још животиње угрожене? Што је узрок њиховог све мањег броја?

Рад с уџбеником

---

1. Посматрају слику и уочавају које животиње живе у води. Како су прилагођене животу у њој? Које животиње живе поред воде и на њеној површини? И биљке расту поред воде, дјелимично потопљене у води (трска, рогоз), испод воде, а неке имају плутајуће листове на површини воде (локвањ).

2. Читају текстове о животињама које живе у води и поред ње. Неке животиње живе стално у води, а неке су у води док траже храну. Код неких животиња развој је везан за воду (жаба, вилин коњиц).

Рад с радном свеском

---

1. Доцртавају што недостаје вилином коњицу. Уписују одговарајуће слово, допуњавају реченицу и откривају што воли вилин коњиц – незагађену природу.

2. Непотпуно су приказане животиње (пуж, жаба и чапља). Из прилога број 7 лијепе недостајуће дјелове тијела. Напишу име животиње, а читајући реченицу сазнају зашто та животиња живи у води или поред ње.

Помагала:

прозирне пластичне кантице, мрежа за ловљење животиња, гумене чизме, енциклопедије

МОЈА ОКОЛИНА

Посљедња тематска цјелина, под називом *Моја околина*, састоји се од четири сродне теме: *Од куће до школе*, *Околина се мијења*, *Што говоре табеле*, *Љето*.

Ослањајући се на знања о промјенама у природном и друштвеном окружењу која су дјеца стекла до сада, у оквиру овог поглавља развијамо сљедеће исходе знања: ученици даље сагледавају промјене у природи, као и активности људи; уче о утицају човјека на природу; препознају и разликују друштвене и географске објекте у непосредном и ширем окружењу; проширују и примјењују знања о различитим начинима записивања информација.

На изглед насеља, прије свега, утиче природна околина. Разликујемо планинска и равничарска насеља. Села и градови разликују се по величини, начину структурисања, организацији живота становника, типичним дјелатностима. Организујемо различите активности и разговарамо с ученицима о разликама између града и села, у погледу величине, броја становника, броја школа, занимања људи...

Човјек мијења околину и прилагођава је својим потребама. Разговарамо о томе како изгледа мјесто у којем живе. Што је новоизграђено у нашем мјесту? Изградња мостова, путева, зграда, фабрика, пошумљавање зелених површина и друге човјекове активности доприносе унапређивању квалитета живота. Међутим, одлагање отпада на неадекватан начин, непланска сјеча шума, изливање отпадних вода у ријеке, језера, море и друге сличне појаве, утичу на загађење природне средине. Разговарамо о томе како они сами могу допринијети очувању средине у којој живе.

Ученици већ препознају неке природне и друштвене објекте у окружењу. Обилазимо околину, с циљем да упознају карактеристичне облике рељефа и воде. Имајући у виду њихове узрасне и развојне могућности, помажемо им да се оријентишу у односу на природне и друштвене објекте који су им блиски и добро познати. Кроз различите забавне или занимљиве активности, ученици ће упознавати и користити оријентационе појмове и примјењивати их у конкретним околностима. У простору се оријентишу помоћу различитих оријентационих тачака: почетак и крај улице, карактеристични објекти у близини школе, важне установе, парни и непарни бројеви зграда и сл. Разговарамо о значају мапа, нпр. представимо прецизно пут до школе у виду мапе.

Са ученицима разговарамо о појавама у спољном свијету и о представама тих појава путем различитих низова симбола. Важно је да код ученика стално развијамо свијест о различитим начинима приказивања појава. Способност за графичко комуницирање веома је важна у природним наукама и техници. Цртање се у природним наукама односи на цртање објеката, појава, графикона, табела. За цртање неких појава обично се користе симболи који су ученицима лако препознатљиви; кишу приказујемо испрекиданим линијама, а Сунце најчешће представљамо линијама које полазе од замишљеног средишта према ван (Вријеме). Уколико правимо табелу или графикон, за садржајни опис потребни су

нам бројеви. Често се у природним и техничким наукама користе стрелице, нпр. за приказивање смјера кретања или за приказивање неке активности (Вријеме; Брзо, брже).

Опет говоримо о промјенама у природи и окружењу током године (љето). Присјећамо се активности које смо имали у претходном периоду. Како се припремају за одмор? Што планирају? Гдје ће провести одмор? Можемо га проводити на мору, планини, на селу, у граду. Од тога зависи како ћемо планирати неке своје активности. Што ћемо радити на мору или на планини? Разговарамо о томе с киме ћемо проводити вријеме, о чему треба водити рачуна.

Од куће до школе

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу основне облике рељефа у широј околини
- оријентишу се у односу на природне и друштвене објекте у околини.

Кључне ријечи:

околина, оријентација, лијево, десно, испред, иза, напријед, назад, мапа, скица, симболи, називи друштвених и географских објеката

Приједлози активности

1. Изведемо ученике у школско двориште. На школској згради траже прозоре своје учионице. Гдје се налазе прозори у односу на улаз у школу? У учионици, на папиру цртамо скицу школе. Заједно с ученицима означавамо улаз и зид на којем су прозори њихове учионице. Понављају што су видјели у различитим правцима. Допуњавају скицу.

2. Обилазимо околину. Уочавају објекте које је направио човјек. Именују их. Што није направио човјек? Именују објекте природне средине у широј околини школе.

3. Потражимо познати објекат у окружењу школе (споменик, тржни центар, позориште, пошта...). Утврђују положај своје школе у односу на тај објекат (лијево, десно, испред, иза). Гдје се налази њихова кућа (зграда) у односу на тај објекат?

4. Цртају скице и на њима представљају све оно што су учили током обиласка околине (брда, равнице, ријеке...).

5. Изводимо игру Скривени предмет. Ученици се крећу по учионици или школском дворишту, и помоћу једноставне скице траже скривени предмет. Игру можемо изводити и у природи.

6. Разговарају о објектима које виде на путу од куће до школе. Какве су куће поред којих пролазе (приземне, једноспратне, вишеспратне)? Каквог су облика кровови? Описују облик куће (квадар, коцка). Какве су ограде око дворишта (камене, дрвене, металне), које су боје?

7. Разговарамо о самопослугама, занатским радионицама, цвјећарама, тржним центрима. Описују њихову намјену. У којим објектима чланови њихове породице најчешће тргују? У којима они сами? Зашто у другима не тргују? Ако прелазе улицу, гдје је најбезбједније? Зашто баш ту?

8. Цртају природне и друштвене објекте на свом путу од куће до школе.

Рад с уџбеником

---

1. Именују природне и друштвене објекте на слици. Које од ових објеката имају у својој околини?

2. На фотографијама препознају различите друштвене објекте и именују их. Која им је намјена? Разговарају о објектима које виде на путу од куће до школе који им помажу да се оријентишу. Проналазе сличности и разлике између датих објеката и оних из њиховог окружења.

Рад с радном свеском

---

1. Записују што је у околини њихове школе направила природа, а што су направили људи.

2. Цртају природне и друштвене објекте на које наилазе на путу од куће до школе.

Помагала:

плакат с једноставном скицом школе

Околина се мијења

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- објасне (на конкретном примјеру) како људи утичу на природу и како сами могу допринијети њеном очувању.

Кључне ријечи:

околина, животна средина, каменолом, депонија, насеље

Приједлози активности

1. Изведемо ученике у обилазак околине са циљем да уоче утицај човјека на природу. Потражимо градилиште. Разговарамо о томе што се налазило на земљишту гдје се изводе радови. Износе своје претпоставке. Потражимо одговор од извођача радова.

2. Сакупљају фотографије, разгледнице или слике свога мјеста некада и сада. Што се промијенило? Од сакупљеног материјала израђујемо разредни пано. Материјал класификују по критеријуму некад и сад.

3. Разговарамо о промјенама које су се догодиле у њиховом окружењу. Што се промијенило од њиховог поласка у школу (изграђен мост, зграда, тротоар, саобраћајница...)? Записују промјене.

4. Уколико смо у могућности, погледамо кућу о којој нико не брине. Описују њен изглед. Што је на њој потребно поправити? Разговарамо с дјецом о потреби очувања културног наслеђа.

5. Посматрамо различите земљане површине у околини школе. Посматрају кућу с двориштем. Гдје је граница приватног власништва (власника куће и дворишта)? Разумију појам приватног власништва. Ко се брине о дворишту око зграде? Уочавају друге површине. Именују их и претпостављају ко се брине о њима. О којем се земљишту брину специјалне службе, а којем они сами? Како би они могли допринијети очувању околине? Разговарају о томе што им се свиђа, а што би промијенили.

6. Разговарамо о животињама из окружења. Гдје живе птице и што је њихов дом? Гдје живе мрави и паукови? Што ће се догодити ако посијечемо дрво на којем живе? Што ако на том земљишту направимо пут или зграду? Износе своје претпоставке о даљем животу тих животиња.

7. Дају приједлоге за очување животне средине. Како би они допринијели очувању околине? Како би уредили школско двориште? Цртају своје приједлоге.

Рад с уџбеником

---

1. Разгледају фотографије. Описују, упоређују, предвиђају. Уочавају да су фотографије из различитих временских периода. По чему се разликују градови на фотографијама? Какве су зграде (куће)? По чему се разликују?
2. Уочавају по чему се разликују дати цртежи.
3. Уочавају како човјек може утицати на околину. Разговарају о својим сазнањима у вези с мијењањем околине у којој живе и износе приједлоге о њеној заштити. Коментаришу да неке промјене имају добре, а неке лоше посљедице.

Рад с радном свеском

---

1. Ученици у табели означе што постоји у њиховом мјесту.
2. Записују неке занимљивости у вези с њиховим мјестом. Како се зове продавница у којој најчешће купују хљеб?
3. Посматрају градилиште у близини школе. Разгледају га више пута током градње и уочавају промјене, које биљеже у табелу.

Помагала:

фотографије, разгледнице, слике

Што говоре табеле?

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- развијају способност за споразумијевање
- прикупљају податке и представљају их цртежом.

Кључне ријечи:

табела, графикон, мрежа

Приједлози активности

1. У уџбенику и радној свесци потраже табеле и графиконе. Што је на њима приказано? Што значе? Како их читамо?

2. Договарамо се о одласку на излет. Износе своје приједлоге о томе гдје би вољели да иду. Израђујемо „табелу жеља“ и уписујемо податке. Табела ће имати два ступца, а редова колико и приједлога за извођење излета. На основу табеле израђујемо графикон.

3. На основу слике попуњавају табеле.

4. Нацртамо графикон. На основу графикона попуњавају табеле.

5. У квадратну мрежу уписују којих и колико графитних оловака, фломастера и дрвених бојица имају у свом прибору за рад. Квадратна мрежа је још један од начина за приказивање података.

Рад с уџбеником

1. Посматрају табелу и коментаришу је. Што је приказано у првој колони, а што у другој? Колико ће ученика ићи за распуст на планину, колико на море? Колико њих ће остати код куће? Што је приказано бројем 7? Коментаришу и читају графикон. Што је приказано усправно, а што водоравно? Који је стубац на графикону највиши, а који најнижи? Што нам то говори?

2. Посматрају календар и уочавају колико је свињи потребно да донесе младунце на свијет. (Три мјесеца, три седмице и три дана.)

3. Коментаришу графикон. Уочавају да подјељак означава једну годину. Наводе колико година живе дате животиње.

Рад с радном свеском

1. Посматрају слику на којој је приказано што Ана пакује за море. Повезују боју с предметом. Пребројавају ствари и бојају одговарајућом бојом стубац у

квадратној мрежи. Којих ствари има највише, а којих најмање? Чега има исти број?

2. Читају податке из табеле. На графикону бојају одговарајући број поља.

Помагала:

наставни листићи с табелама, графиконима и мрежама, слика

Љето

Исходи учења

Током учења ученици ће моћи да...

- наведу и опишу временске промјене у природи и активности биљака, животиња и људи у складу с годишњим добом
- наведу карактеристичне биљне и животињске врсте из свог окружења
- објасне међусобну повезаност живих бића и повезаност живих бића с окружењем у којем живе
- наведу промјене у окружењу које су штетне за животиње и биљке (временске неприлике: суша, пожар, поплава, активности људи).

Кључне ријечи:

шумски плодови: шумска јагода, боровница, купина, шипурак, печурка; планинар, пожар, брига о здрављу

Приједлози активности

1. Обилазимо парк или шуму у близини школе. Уочавају промјене на биљкама које су посматрали у претходном годишњем добу. Што се на биљкама промијенило, а што је остало исто?

2. Обилазе ливаду. Уочавају разлике у односу на прољеће. Именују инсекте. Присјећају се неких које су видјели у прољеће.

3. Моделују гуштера или лептира од жице или пластелина.

4. Читају текстове о животу пчела. Читају текстове о значају меда за здравље.

5. Попуњавају графикон временских прилика. Разговарају о опасностима од суше и високих температура. Коментаришу на које све начине може настати пожар. Предвиђају опасности које од пожара пријете становницима града или шуме. Који знак упозорава на опасност од пожара?

6. Посјећујемо пијацу и разговарамо о понуди на тезгама. Уочавају разлике у изгледу између исте врсте воћа и поврћа. С произвођачем или продавцем разговарају о поријеклу производа. Из којег је краја? Како га допрема до пијаце? Закључују да су село и град повезани.

7. Разговарају о шумским плодовима. Које шумске плодове знају? Како их користимо у исхрани? Наводе што можемо направити од шумске јагоде, боровнице, купине и шипурка (слатко, џем, компот, чај)–.

8. Од пластелина моделују шумске плодове.

9. Разговарају о печуркама. Како изгледа печурка? Како схватају реченицу „Расту као печурка послје кише“? Што закључују? Како се печурке користе у исхрани? Како они воле да их једу? Зашто не смију сами брати печурке?

10. Осмишљавају и цртају знак за отровну печурку.

11. Разговарају с гостом планинаром. Претходно се припреме за интервју. Зашто се особа бави планинарством? Од када се бави тиме? Што је најважније код планинарења? Како временске прилике утичу на планинарење? Која је опрема потребна? Што му је најмилије у планинарењу?

12. Разговарају о томе гдје ће провести љетњи распуст, како ће га провести. Да ли су већ били тамо? Што им је остало у сјећању? Што им се допало, а што није? Гдје би вољели да иду?

13. Цртају гдје би вољели да проведу распуст.

14. Разговарамо о незгодама или болестима које су имали на претходном распусту. Гдје се то догодило? Од чега су боловали? Како су се лијечили? Које су незгоде имали? Како су се повриједили? Ко им је помогао? Како им је помогао? Што раде ако се посијеку?

15. Разговарамо о прекомјерном излагању сунцу. Како се можемо заштитити од штетног Сунчевог зрачења? Зашто је потребно узимати довољно течности? Повезујемо с темом Моје тијело.

16. Записују што мисле да је опасно за њих, и како би се морали понашати да не би дошло до незгоде.

Рад с уџбеником

1. Посматрају слику. Које годишње доба претходи љету? Коментаришу изглед шуме. Именују препознатљиве биљке и животиње.

Именују биљке на слици. Зашто их зовемо шумски плодови? Које су од њих видјели у свом окружењу? Гдје су их видјели? Што им је заједничко? У чему се разликују? Зашто не треба брати биљке поред пута? Зашто морамо бити опрезни с печуркама?

2. Описују како изгледа град љети. Разговарају о томе што раде љети, а нијесу раније. Читају текст поред цртежа који приказује датум када почиње љето. Посматрају фотографију шумског пожара. Коментаришу како је дошло до њега.

Рад с радном свеском

1. На основу слика попуњавају укрштеницу чије је рјешење КУПИНА.

2. Записују називе шумских плодова са слике. Цртају још шумских плодова и именују их.

3. Темперама осликавају облук (камен).

4. Шкољкама, љуштурама пужева или каменчићима разних боја украшавају поклопац тегле.

Помагала:

пластелин, жица, камен, темпере, љуштуре шкољки или пужева.

